АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2002 йил 15 ЯНВАР сешанба
№ 2 (258)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади

ЖОНДАН АЗИЗ ВАТАН САРҲАДИ

Атиги ўн йил олдин Ўзбекистондан ҳарбийга сафарбар қилинган йигитларни "ҳарбийга лаёқатсиз", деган тамға остида фақат ҳарбий қурилиш қисмларига олишар эди. Ҳозир бу гап тарихга айланди. Эҳ-ҳей, кейинги ўн йил бизга нималар бермади. Уларни бирма-бир санаб адоғига етиб бўлмайди. Бугун биз сиёсий-иқтисодий, маданий-маърифий соҳалардаги ютуқларимизни санаб ўтирмоқчи эмасмиз. Бу ўринда биттасини таъкидламоқчимиз, холос. Кейинги ўн йилликда мамлакатимизда амалга оширилган ишларнинг энг катталаридан, энг улканларидан бири, шубҳасиз ҳарбий соҳада бўлди.

Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритган заҳотиёқ ЎЗБЕКИСТОН АРМИЯСИГА, ЎЗБЕК ҚЎРОЛЛИ КУЧЛАРИГА асос солинди. Бундан ўн йил олдин ҳарбий техникани бошқаришга "лаёқатсиз", деб топилган ўзбек йигитлари нималарга қодир эканликларини намоён қилмоқдалар. Улар томирларида Соҳибқирон Амир Темур қони оқаётганлигини, юрт мустақиллиги, Ватан озодлиги, осмонимиз мусаффолиги учун жонларини аямасликларини Сариосиёда, Узунда, Боткентда... исботлаб бердилар. Улар Ватан деган муқаддас маъвони ҳимоя қилиш ҳар нарсадан устунлигини, киндик қонинг тўкилган тупроқ муқаддаслиги олдида жондан кечиш ҳеч нарса эмаслигини дунёга яна бир карра кўрсатиб қўйдилар.

Яна ўша ўн йилгина бурун ўтган тарихга қайтайлик. Ўзбеклардан чиққан командирлар бармоқ билан санарли эди. Бугунги армиямиз таркибига бир назар солинг, кейин айтасиз ўзбек йигитларидан чиқаётган командирлар нималарга қодирлигини...

Шу ўринда бир гапни айтиб ўтиш керак: 2002 йилнинг бошланиши халқимиз учун омадли келди. Йилбошидан буён халқимиз байрам устига байрамларни нишонлаётир. Куни кеча яна шундай катта байрамларимиздан бири бўлди. Бу — ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИ КУНИ! Кеча барча юртдошларимиз ҳимоячиларимизни шарафлади. Юртбошимиз Ислом Каримовнинг Ватан ҳимоячиларига йўллаган байрам табригидаги қуйидаги сўзлар ҳар биримизнинг қалбимизга муҳрланди:

— Мана шу қутлуғ байрам кунида мен сизларга — барча ҳарбий хизматчиларга, аскарларимиз, офецер ва генералларимизга мурожаат қилмоқчиман. Барчангиз меҳрибон ота-оналарингиз, опа-сингилларингиз, ака-укаларингизнинг сизга билдирган буюк ишончи, улуғ аждодларимиз хотирасига, биз яшаётган даврга муносиб бўлинг.

Бу сўзлар нафақат ҳарбийларимизга, балки ҳар биримизга қарата қилинган мурожаатдир. Уни ҳар бир юрт фарзанди қалбига қуяди ва Ватанни жонидан-да ортиқ кўради.

Бугун бирон-бир куч бизнинг мустақиллигимизга, хавфсизлигимизга, халқимизнинг тинчлигига тажовуз қилмоқчи бўлса, шуни билиб қўйсинки, қудратли армиямизнинг қақшатқич зарбасига учраши муқаррар. Бунинг ягона кафолати — армиямизнинг жанговар тайёргарлигини ошириш, уни тубдан модернизация қилиш, энг замонавий қурол-аслаҳа билан таъминлашдан иборатдир. Бизнинг барча саъй-ҳаракатларимиз фақат бир мақсадга қаратилиши даркор, яъни Қуролли Кучларимиз замон уларнинг олдига қўйётган ҳар қандай вазифани бажаришга муносиб бўлсин.

Ислом КАРИМОВ

14 январ — Ватан ҳимоячилари куни муносабати билан Президент Ислом Каримов Ватан ҳимоячиларига байрам табриги йўллади.

* * *

Ватан ҳимоячилари куни муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Мудофаа, Ички ишлар ва Фавқулодда вазиятлар вазирликлари, Миллий хавфсизлик хизмати, давлат чегараларини ҳимоя қилувчи ҳамда божхона қўмиталари, "Ватанпарвар" ташкилоти, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг алоҳида ўрнак кўрсатган ходимларидан бир гуруҳини мукофотлаш тўғрисида Президент Фармони эълон қилинди.

* * *

Дунё бўйлаб яна бир хушхабар тарқалди: мамлакатимиз жаҳоннинг нуфузли халқаро ташкилоти ҳисобланмиш ЮНЕСКО томонидан 2001 йилда таъсис этилган "Тинчлик устуни" соврини билан мукофотланди.

* * *

Вашингтон шаҳрида Ўзбекистон Республикаси Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси ҳамда АҚШ Миллий кичик ва ўрта бизнес бирлашмаси ўртасида ўзаро ҳамкорлик ҳақида битим имзоланди.

* * *

Президент Ислом Каримов Оқсарой қароргоҳида Россия Федерацияси Ташқи ишлар вазири Игор Ивановни қабул қилди.

* * *

Афғонистон Муваққат ҳукумати раҳбари Ҳамид Карзай миллий армия тузишни режалаштираётганини маълум қилди.

* * *

Афғонистон иқтисодиётини тиклаш учун яқин ўн йилда 20 миллиард АҚШ доллари миқдоридаги маблағ зарур бўлади. Токиода шу йилнинг 21-22 январ кунлари бўлиб ўтадиган халқаро конференция учун жаҳон банки томонидан тайёрланган маълумотномада ана шундай рақам қайд этилган.

Адлия тизими

БУХОРО

Вазирлар Маҳкамасининг "Кичик ва ўрта тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича республика мувофиқлаштирувчи кенгаши фаолиятини фаоллаштириш тўғрисида" ги қарорига аосан, вилоят адлия бошқармаси Бухоро шаҳар "Спарта" маъсулияти чекланган жамияти ва жамият раҳбари Н.Қаҳҳоровнинг манфаатини кўзлаб судга даъво аризаси билан мурожаат этди. Шофиркон туман суди масалани адолатли тарзда кўриб чиқиб, жавобгар — Бухоро вилоят божхона бошқармаси ва бошқарма бошлиғи Н.Усмоновга нисбатан 22.000.000 сўм ноқонуний тарзда олинган қўшимча қиймат солиғини фирма ҳисоб рақамига қайтариб бериш ҳамда жамиятга келтирилган моддий ва маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги якдил хулосага келди. Аммо иккинчи томон, аниқроғи, нуфузли идора вакиллари суднинг ҳал қилув қарорини тан олгилари келмади. Шу боисдан ҳам, улар кассация шикояти билан юқори судлов инстанцияларига мурожаат этишни маъқул кўришди.

Бухоро вилоят фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати ушбу кассация шикоятини 2001 йилнинг 13 март куни кўриб, Шофиркон туман судининг божхона бошқармаси томонидан ноқонуний тарзда олинган 22.000.000 сўм қўшимча қиймат солиғи ҳамда божхона бошқармаси бошлиғи Н.Усмонов ҳисобидан 30.000 сўм маънавий зарар ундириш юзасидан чиқарган қарорини ажрим билан ўз кучида қолдириб, 150.000 сўм моддий зарар қисмини эса кўриб чиқиш учун Ғиждувон туманлараро фуқаролик судига юборди.

Юқоридаги 22.000.000 сўм ноқонуний олинган қўшимча қиймат солиғи ва 30.000 сўм маънавий зарарни ундириш юзасидан ижро варақаси берилиб, ижро ҳаракатлари Файзулла Хўжаев туманлараро фуқаролик суди томонидан олиб борилди ҳамда тўлиқ ижро қилиниб, тегишли маблағ жамият ҳисоб рақамига кўчирилди.

Шундан сўнг ҳам вилоят божхона бошқармаси раҳбарияти Ўзбекистон Республикаси Олий судига ёзма тартибда шикоят йўллаб, яна адолат юзига парда тортгилари келди. Олий суд ишни назорат тартибида кўриб чиқиб, ушбу масала юзасидан қабул қилинган суд қарорлари ва ажримини ўзгартиришга асос йўқлигини маълум қилди. Шу мазмунда Олий суд вилоят божхона бошқармасига 6-1530-2-373 – сонли махсус хатни йўллади.

Суд қарорлари ва ажримларининг ижросини таъминлаш шарт ва мажбурийдир. Афтидан, бу адолатли тўхтамни божхона бошқармаси мутасаддиларига яна бир карра эслатиб ўтишга тўғри келади. Вилоят адлия бошқармаси тадбиркорлар ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга эътиборни қаратиб, ҳокимлик идораларига 26 та, хўжалик ва корхоналарга 32 та, ДСИга 7 та ва бошқа идораларга 45 та, бундан ташқари режали текширишларда аниқланган ғайриқонуний ҳаракатларни бартараф этиш бўйича 44 та тақдимномалар киритилди. Шунингдек, жиноий ва интизомий жавобгарликка тортиш юзасидан ҳам қатор тақдимномалар киритилганлигини ҳам эслатиб ўтиш жоиз.

Жамиятда ҳуқуқий саводхонликни юксалтирйшга қаратилган саъй-ҳаракатлар эндиликда унинг тараққиётини белгиловчи асосий омиллардан бирига айланди. Бугунги кунда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишни сўраб адлия идораларига мурожаат этаётганлар кам эмас. Якунланган йилнинг 27 декабр кунига қадар вилоят адлия бошқармасига келиб тушган ариза ва шикоятларнинг сони 255 тани ташкил этди. Шундан 136 таси тўла-тўкис қаноатлантирилди, 98 тасига ҳуқуқий тушунтириш берилди, 11 таси тегишли идораларга юборилди. 10 та ариза ва шикоятлар юзасидан текшириш ишлари олиб борилмоқда.

Тадбиркорларнинг манффатларини кўзлаб 167 та даъво аризаси тартибида вилоят хўжалик суди ва туманлараро фуқаролик судларига мурожаат этилди. Тадбиркорларнинг қонуний ҳуқуқларининг бузилиш ҳолатларини бартараф этиш тўғрисида 110 та тақдимномалар киритилди.

Моддий ва маънавий зарарларни ундириш юзасидан фуқаролик судларига киритилган 68 та аризага кўра, кўрилган зарар жавобгарлардан даъвогарлар фойдасига ундириб берилган. Бу миқдор асосан хўжалик раҳбарлари ва бошқа мутасаддилардан ундириб олинди. Моддий ва маънавий зарарни ундиришга бўлган эътибор бундан кейин ҳам кучайтирилади.

Ўтган даврда хўжалик судлари ёрдамида 99 та даъво аризасининг 76 таси, умумий судлар ёрдамида киритилган аризаларнинг 68 тасидан 31 таси қаноатлантирилган. Ундирилган моддий зарар 19.944.109 сўмни, маънавий зарар 1.834.700 сўмни, бой берилган фойда 12.285.290 сўмни ташкил этди.

Ислоҳот ва биз

КРЕДИТ ОЛИШ ОСОНМИ? УНИ ҚАЙТАРИШ-ЧИ?

Тадбиркорлик, ишбилармонлик кундалик ҳаётимизга кириб келганга қадар далада суяги қотган деҳқон ва тоғу тошлар орасида яйлов кезган чорвадорнинг бу дунёда банк деган нарса борлиги хаёлида ҳам йўқ эди. Банкка кирадиган кишилар саноқлигина бўлиб, у ҳам бўлса ё ташкилот раҳбари, асосан эса ҳисобчиларнинг иши тушадиган маскан эди, холос. Фермер хўжаликларнинг пайдо бўлиши, тадбиркорликнинг жадал ривожланиши банкларнинг фаолиятини жонлантирди. Эндиликда "банк" тушунчаси даласидан бошқа нарсани илғамайдиган деҳқону фермерларнинг кундалик эҳтиёжига айланиб қолди десак, асло муболаға бўлмас...

Энди ҳамма кредит олай, тирикчилигимнинг уёғ-буёғини тузатай, пулни эплаб бир-икки сўм орттирай, деган тушунчага эга бўлди. Хўш, айни пайтда кредит олиш осонми? Тоғлик Бойсуннинг Паданг қишлоғида истиқомат қилувчи чорвадор Гулнора опа Абдулазизова 2 миллион кредит олиб, тоққа туташ яйловларда чорвачилик қилиш нияти билан "Пахтабанк"ка ариза ёзди. Мана, қарийб бир йилдирки, кредит оламан деб олис тоғ қишлоғидан Бойсунга, сўнг бориб-келиши 300 километрлик бўлган Термиз шаҳри йўлида қатнайвериб, чарчаган.

— Туман ва вилоят "Пахтабанк"ига қатнайвериб чарчадим, — дейди Гулнора опа, — ҳал қиламиз, янаги хафта келинг, оз қолди, деган ваъдалардан нарига ўтолмадим. Бир-икки сўм жамғариб қўйган пулим-у молимдан ажралдим.

Оддий қишлоқ аёлининг нолиганича бор. Ахир, Гулнора опа кредит олиш учун бизнес режа (олис тоғ яйловдаги чорвадор аёл безнес режанинг нималигини қаердан ҳам билсин), суғуртадан маълумотнома, шартномалар каби ҳужжатларни албатта, ўз ёнидан пул тўлаб тайёрлатган, уни банкка не-не умидлар билан топширган. Қарасаки, иш у ўйлагандек осон эмас экан. Банк томонидан унинг кредит олиши рад қилинганича ҳали ҳам не умид билан чопиб, елиб юрибди.

Баъзан кредит беришда таъмагирлик каби ярамас иллатлар учраб туриши сир эмас. Эҳтимол, айрим кишиларнинг кредит ололмай сарсону саргордон бўлаётганлигининг сабаби ҳам шу билан изоҳланади.

Кредитларни бериш ва уни қайтаришда қинғирликларга йўл қўйилаётганини қандай баҳолашга ҳам ҳайронсан, киши. "Пахтабанк"нинг Термиз шаҳар бўлими бошқарувчиси У.Худойқулов "Жалолиддин" ва "Карьер" хусусий фирмаларининг олган кредитни қайтариш муддати тугагач, қарзларини "ёпиш" учун банк бошқарувчиси У.Худойқулов янгича "услуб"ни жорий этди. Яъни, "Жасур" кўп тармоқли савдо корхонаси раҳбари Улуғбек Очиловга тўлов топшириқномасига имзо қўйдириб, савдо корхонаси ҳисобидаги 5 миллион 203 минг сўмлик маблағни "Карьер" ва "Жамолиддин" хусусий фирмалари ҳисобига ўтказдириб, шу ҳисобдан кредит қарздорлигини яширган. Ушбу қинғирлик учун банк бошқарувчиси ва мутгассади ходимларга нисбатан жиноий иш қўзғатилган.

— Биз кредит беришда доимо гумондамиз, — дейди банк бошқарувининг раҳбарларидан бири. — Банкка тақдим этилган барча ҳужжатлар расман тўғри . Кредит олишга ҳақли. Аммо қарзни олгандан сўнг... ерга кирадими, осмонга учиб кетадими, тополмай хуноб бўласан. Айримлари эса тўлашга қурби етатуриб, қочиб юришади...

Ҳақиқатдан кўз юмиб бўлмайди. Термиз туман ҳокимининг 250/46 сонли 2000 йил 8 май кунидаги қарорига асосан ташкил этилган "Жонибек" деҳқон хўжалиги (раҳбари Низомиддин Омонхонов) Сурхондарё вилоят бандлик ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш бошқармасидан ажратилган маблағ ҳисобига "Пахтабанк"нинг Учқизил бўлими томонидан 2000 йил 15 августда тузилган ўзаро шартномага кўра 8 фоизлик уч йиллик тўлов муддати билан 10 миллион сўмлик кредит олган. Деҳқон хўжалиги ушбу маблағ ҳисобидан лимонария иссиқхоналарини тиклаши лозим эди.

Хўжалик эса олинган кредит учун банкка 2000 йил декабрь ойида 299,9 минг, 2001 йил апрель ойида 266,6 минг, июль ойида 199,9 минг, август ойида 66,6 минг, кейинги ойлар билан жами 1 миллион 99 минг 600 сўм фоизларни тўлаши шарт эди. Аммо... Банк фоизларни тўлашни истамаган деҳқон хўжалик раҳбари устидан вилоят хўжалик судига даъво аризасини киритишга мажбур бўлди.

(Давоми иккинчи бетда)

Таклиф, талаб, мулоҳаза

АДВОКАТУРА

УНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ ЎРНИ ВА ИСТИҚБОЛИ ҲАҚИДА

ДАВРА СУҲБАТИ

Истиқлолнинг эркинлик сиёсати туфайли мамлакатимизда инсон шахси, шаъни, қадр-қиммати ва эркинлиги олий қадрият даражасига кўтарилди. Инсон ҳуқуқини ҳимоя қилиш, эркин фаолиятни рағбатлантиришнинг мустаҳкам ҳимоя тизими яратилди. Жумладан, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилищда ҳам ўзига хос йўлдан борилмоқда. Кези келганда шуни эътироф этиш жоизки, 2001 йилдан эътиборан бу йўналишдаги ислоҳотларни рўёбга чиқаришнинг янги фасли бошланди. "Судлар тўғрисида"ги, "Прокуратура тўғрисида"ги қонунлар (янги таҳрири), "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги қонун, хусусан, "Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг Жиноят, Жиноят-процессуал Кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши тўғрисида"ги қонуннинг кучга киритилиши муносабати билан ҳуқуқий демократик давлатни шакллантиришнинг янги босқичига қадам қўйилди.

Табиийки, суд-ҳуқуқ йўналишидаги қонунларнинг такомиллаштирилиши адвокатура тизими ва адвокатлик фаолиятига оид қонунларни ҳам уйғунлаштириш, янгича назар билан қараб чиқишни тақозо этади.

Истиқлол даврида адвокатура тизими тубдан қайта ташкил қилиниб, фуқаролар ҳамда юридик шахсларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг бозор муносабатларига мос бўлган адвокатлик бюролари, адвокатлар ҳайъати ва фирмалари каби янги шакллари вужудга келди. Адвокатура ва адвокатнинг ҳуқуқий мақоми кенгайтирилди. Адвокатлик фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлган қонунлар, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Бир сўз билан айтганда, адвокатура тизими мустақиллигининг ҳуқуқий асослари яратилди. Адвокатура мустақил ҳуқуқий институт сифатида жамиятни ривожлантириш, фуқаролар ҳуқуқий онгини шакллантириш ҳамда ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг ишончли ва умидбахш тизимига айланди.

Тараққий этган мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, бозор муносабатларига қанчалик чуқурроқ кириб борилар экан, фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқий ҳимояга бўлган эҳтиёжи ҳам ортиб боради. Хўш, жамият бугун адвокатурадан нималарни кутмоқда ёки давлат унинг мавқеини янада кўтариш учун нималар қилмоғи керак? Ҳукуматимиз, жумладан, Адлия вазирлиги томонидан бу йўналишда муайян ишлар амалга оширилмоқда. Чунончи, 2001 йилнинг декабр ва 2002 йилнинг январ ойида вазирлик марказий аппаратида бўлиб ўтган йиғилишларда бевосита шу масалалар муҳокама қилинди. Вазирлик ҳузурида адвокатларнинг жамиятдаги ўрнини янада ошириш, уларнинг давлат органлари билан муносабатлари ва чет эл тажрибасини ўрганиш юзасидан ишчи гуруҳи тузилиб, тадбирлар режаси қабул қилинди. Унда жумладан, адвокатура тўғрисидаги ва бошқа тегишли қонунларни такомиллаштириш юзасидан таклифлар тайёрлаш, шу соҳа фаолиятини янада яхшилашга қаратилган миллий стандарт (концепция) ҳамда меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш, адвокатларнинг касб малакасини узлуксиз ошириш бўйича ўқишлар ташкил этиш, адвокатларнинг мавқеини янада кўтариш, иш шароитлари, молиявий, моддий техника имкониятларини кенгайтириш масалалари кўзда тутилганки, бу тадбирлар ҳам адвокатура тизимини ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшади, деган фикрдамиз.

Шу муносабат билан таҳририят яқинда бир гуруҳ ҳуқуқшунос олимлар ва адвокатлар иштирокида давра суҳбати ўтказди. Унинг тафсилотлари 3-бетда эълон қилинмоқда.

Давра суҳбати иштирокчилари қуйидаги саволлар атрофида фикр-мулоҳаза юритишган бўлиб, бу сизларни ҳам бефарқ қолдирмайди, деган фикрдамиз.

1. Адвокатура тизими жамият тараққиётига қандай ҳисса қўшмоқда?

2. Адвокатлар бюроси, ҳайъатлари ва фирмалари ҳаётда қандай ўрин топмоқда? Уларнинг истиқболини қандай тасаввур этасиз?

3. Адвокатура институтининг жамиятдаги мавқеи ва ваколатларини прокуратура идоралари билан тенглаштириш борасидаги қонунчилик амалиётини қандай баҳолайсиз?

4. Адвокатура тўғрисидаги қонунларнинг амалий ижроси қай даражада кечмоқда? Уларни янада такомиллаштириш зарурати етилди, деб ҳисоблайсизми?

5. Сизнингча, амалиётда адвокатнинг процессуал жараёндаги мустақиллиги қай даражада кафолатланган?

6. Адвокатура тизимини солиққа тортиш, адвокатни ижтимоий ҳимоялаш тизимидан кўнглингиз тўладими?

7. Адвокатура тизимида инсон омилини рағбатлантириш сизни қаноатлантирадими? Унинг обрўсини кўтариш учун яна нималарга эътибор берилиши керак?

8. Сизнинг фикрингизча, адвокатура фаолиятида хорижий тажрибалардан қай даражада фойдаланилмоқда? Миллий анъаналардан-чи?

9. Адвокатура тизимининг самаралироқ ишлаши учун яна нималар қилинмоғи керак, деб ҳисоблайсиз?

10. Адвокатура институтининг истиқболини қандай тасаввур қиласиз?

(Давоми учинчи бетда)

Шартнома муносабатлари

АСОСИЙ ВОСИТА БЎЛСИН

Бозор жараёнларига ўтишда шартномавий муносабатларнинг тартибга солиниши муҳим ҳисобланади. Ушбу йўналишда амалга оширилаётган тадбирларнинг асосийси шартномаларни тўғри тузиш ва уларнинг бажарилишини таъминлашдир. Бу борада мавжуд камчиликларга ҳам йўл қўйилаётганини эътироф этиш жоиз.

Мулоҳазаларимизни Жиззах вилоятида фаолият кўрсатаётган "Ўздонмаҳсулот" уюшмаси тизимидаги акциядорлик жамиятлари, жамоа корхоналари ва дон қабул қилиш корхоналарининг хўжаликлар ҳамда фермер хўжаликлари билан тузилган шартномалари, уларнинг бажарилиши мисолида айтмоқчимиз. Адлия вазирлиги томонидан 2001 йил 22 майда тасдиқланган режага кўра, Жиззах вилоят адлия бошқармаси ходимлари томонидан ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш орқали шартнома мажбуриятлари бажарилиши ўрганиб чиқилди. Ўрганиш давомида "Ўздонмаҳсулот" уюшмаси тизимидаги корхоналарда шартномалар тузишда Фуқаролик кодекси ва **"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги Қонун талаблари бузилган ҳолатлар аниқланди. Жумладан, "Жиззахдонмаҳсулот" ишлаб чиқариш акциядорлик уюшмаси тизимидаги барча ўн битта дон маҳсулотлари қабул қилиш корхоналарида тузилган шартномаларнинг маълум қисмида шартномавий муносабатларга доир қонунларга тўла-тўкис риоя этилмагани маълум бўлди.

Хўш, бу камчиликлар нималарда кўринади? Биринчидан, шартномаларни тузишда корхоналар раҳбарлари ва шартнома муносабатларини ҳуқуқий жиҳатдан расмийлаштириш ваколатига эга бўлган масъул кишилар эътиборсизликка йўл қўйишган. Яъни улар шартномаларда шартнома иштирокчиларининг реквизитларини тўлиқ тўлдирмаганлар, айрим шартномаларда шартнома суммаси, хўжалик манзили, томонларнинг банк манзиллари кўрсатилмаган, ҳатто банк раҳбарлари имзолари, муҳрлар ҳам қўйилмаган. Бу, ўз-ўзидан равшанки, шартномалар хўжакўрсинга тузилганидан далолат бериб турибди. Мисол учун, "Пахтакор дон қабул қилиш" корхонаси билан "Темур-1", "Ҳурматой", "Абдулла бобо", "Меҳнат", "Оқбулоқ" сингари фермер хўжаликлари ўртасида тузилган шартномаларда ана шундай қусурларга йўл қўйилган.

Ғаллани экиш, парваришлаш ва ўрим-йиғимга тайёрлаш ҳазилакам меҳнат ва маблағни талаб этадими? Бу ишларга дон маҳсулотлари корхоналари ажратишлари лозим бўлган, шартномаларда белгиланган 50 фоизлик аванс тўловларини вақтида ўтказиб бермай шартнома интизомини бузган. Биргина мисол: "Зомин дон қабул қилиш" жамоа корхонаси 2001 йилда дон маҳсулотлари етказиб берувчи хўжаликлар ва фермер хўжаликларига дон маҳсулотлари тайёрлаш учун июн ойининг биринчи кунигача 553,6 миллион сўм, шу жумладан, ширкат хўжаликларига 356,5 миллион сўм, фермер хўжаликларига 197,1 миллион сўм аванс тўловларини амалга ошириш лозим бўлса-да, амалда хўжакўрсинга аванс пули ўтказган, холос.

Бунинг акси ўлароқ, вилоят дон маҳсулотлар корхоналари ва вилоят "Ғаллабанк"и тўловларни ўз вақтида амалга ошириш юзасидан шартномаларда белгиланган мажбуриятларини бажармасдан келаётирки, бунинг оқибатида айрим ширкат ва жуда кўплаб фермер хўжаликлари манфаатларига зиён етмоқда. Хусусан, етказиб берилган дон маҳсулотлари учун Зомин тумани бўйича 52,2 миллион сўм, Зафаробод бўйича 122,4 миллион сўм, Мирзачўл бўйича 210 миллион сўм, Арнасой бўйича 60,2 миллион сўм тўловлар ширкат ва фермер хўжаликларига икки ойдан ортиқ муддат ичида ўтказилмай келинган. Аслида эса дон корхоналари ва банк хўжаликлар маҳсулот топширганликлари ҳақидаги квитанцияларини банкка топширган кундан бошлаб етти кун ичида тўловларни тўлиқ амалга оширишлари керак.

Президентимизнинг **"Халқ хўжалигида ҳисоб-китобларни ўз вақтида ўтказилиши учун корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг масъулиятини ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида"**ги Фармонида белгиланган етказиб бериладиган маҳсулот учун олдиндан камида 15 фоиз тўловни амалга ошириш, маҳсулот бериш лозимлиги ҳақидаги талабнинг бузилишига йўл қўйилган. Оқибатда эса дон корхоналари раҳбариятининг айби билан жуда катта моддий зарар кўрган хўжаликларга кўп миқдорда моддий зарар етказилиб, дебиторлик қарзлари пайдо бўлган. Масалан, Ғаллаорол туманида 95 миллион сўмлик 2132 тонна, Пахтакорда 33,6 миллион сўмлик 850 тонна омухта ем асоссиз чиқим қилиб юборилган. Ажабланарли жиҳати шундаки, дон корхоналарининг раҳбарлари ҳозирга қадар корхоналарга етказилган бу моддий зарарларни ундириш ва бу муддати ўтган дебиторлик қарзларини бартараф этиш учун бирон бир чора-тадбирга қўл урганларича йўқ.

2001 йилда Зафаробод тумани фермер хўжаликлари етказиб берган дон маҳсулоти учун "Зафаробод дон маҳсулоти" жамоа корхонаси ва УРИАТ "Ғаллабанк"нинг Жиззах бўлими якуний ҳисоб-китоблар бўйича ҳозирги кунга қадар тўловларни тўлиқ амалга оширмаган. Ушбу ҳолат бўйича вилоят адлия бошқармаси томонидан 36 та фермерлар хўжаликлари манфаатини кўзлаб, Жиззах вилоят хўжалик судига 47,6 миллион сўмлик даъво аризалари киритилди.

Бундай камчиликларга барҳам беришда вилоят адлия бошқармаси ходимлари томонидан минглаб шартномалар ўрганиб чиқилди, янги шартномалар тузишда амалий ёрдамлар кўрсатилди, хўжалик юритувчи субъектлар учун услубий қўлланмалар, тавсиялар ва шартномалар намуналари ишлаб чиқилиб, тарқатилди; хўжаликларда доимий равишда шартномавий-ҳуқуқий муносабатларни ривожлантиришга доир бир қатор мавзуларда семинарлар ўтказиб турилибди. Ҳар бир туманда шартномавий муносабатлар намунавий йўлга қўйилган фермер хўжаликлари ташкил этишга киришилган. Ўйлаймизки, бу каби изчил олиб борилаётган чора-тадбирлар шартномавий муносабатлар аҳволини тубдан яхшилаш, умуман олганда эса қонунийликни янада юқори босқичга кўтаришда етакчи омил бўлади.

Бугунги кунда шартномавий муносабатлар борасидаги саъй-ҳаракатлар ҳали талаб даражасида эмас. Ваҳоланки, шартнома корхоналар билан хўжаликлар ўртасида амалга ошиши лозим бўлган иқтисодий муносабатларнинг асосий воситасига айланмоғи лозим.

Бозор ОРТИҚБОЕВ,
Жиззах вилояти адлия бошқармаси бош маслаҳатчиси,
Нурмамат АЛМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

КРЕДИТ ОЛИШ ОСОНМИ? УНИ ҚАЙТАРИШ-ЧИ?

(Боши биринчи бетда)

Ёки Термиз туманидаги "Лимонария" ҳудудида жойлашган Барно Алимардонова раҳбарлигидаги "Ал-Шодмон" деҳқон хўжалиги ўтган йилнинг 15 августида "Пахтабанк"нинг "Учқизил" филиали орқали тузилган шартномага асосан 8 фоизлик 5 миллион сўмлик кредит олган. Аммо кредит фоизларини муддатида қайтаришни истамаган деҳқон хўжалиги 489 минг сўмлик маблағни қонуний равишда ундириш учун айни пайтда банк томонидан вилоят хўжалик судига киритилган даъво аризаси учун жавоб беришга мажбур бўлмоқда.

"Тадбиркорбанк"нинг Термиз туман "Уч қизил" филиали Соат Абдиев бошлиқ "Ўктам—АС" хусусий фирмасига 2000 йилнинг июнь ойида 500 минг сўмлик кредит маблағини олишга рухсат этган. Бу кредит 2000 йил декабрь ойида 224 минг сўм фоизи билан қайтарилиши лозим эди. Аммо Соат Абдиев шартномаларга имзо қўйгани билан, пулни олди-ю, шартларни унутди. Оқибатда эса банк унинг устидан хўжалик судига даъво аризаси киритишга мажбур бўлган.

Меҳнат биржалари, бизнес фондлар томонидан ажратиладиган лимитлар асосида берилаётган кредитлар банкларни ноқулай аҳволга тушираётгани шароитдан келиб чиқиб, бу масалада айрим ўзгартиришлар киритиш зарурияти ҳаётнинг ўзи тасдиқламоқда.

— Банк меҳнат биржаси ёки бизнес фонд томонидан ажратилган лимитга асосан кредит беради, — дейди ўз исмини айтишни хоҳламаган тажрибали банк мутахассиси, — лекин кредит қайтарилмади-йўқми, банк лимит ажратилган меҳнат биржаси ёки бизнес фондга ўша ўз вақтида фоизи билан тўлашга мажбур. Бировнинг пулини бировга олиб бериб судхўрлик қиламан, деган банк эса ўртада ҳеч вақосиз куйиб қолаверади.

Ҳақ гап. Лимит ажратган ташкилот эса пулни фоизи билан олаверади. Чунки у айнан бир шахсга исми ва фамилияси билан пул бермайди. Ва унинг қачон қайтиши ёки қайтмаслиги билан қизиқмайди ҳам. Оқибат... сув берган савоб-у, қўл берган кавоб бўлиб қолаверади.

Хўш, кредит олиш осонми? Уни қайтариш-чи?...

Собир ЁДИКОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

ДАЪВОГАР ҲАҚ, ФАҚАТ ҚИСМАН...

Мамлакатимизда кечаётган ислоҳотлар жараёнида деярли ҳар бир жабҳада томонларнинг бир-биридан ҳақ-ҳуқуқ талаб қилиши ҳолатлари ҳам кўзга ташланиб қолмоқдаки, ушбу кўринишларни салбий баҳолашга шошилмаслик лозим бўлади. Чунки аксарият ҳолларда ҳеч кимга ён босмаган ва ҳисоб бермасликка одатланган айрим раҳбарлар қонун олдида барчанинг тенг эканлигини алалоқибат ҳис этяптиларки, бу ҳам бўлса юрт мустақиллиги ҳамда бунёд этилаётган ҳуқуқий демократик давлатимиз шарофатидандир.

"Чағониён-И" ижара корхонаси Денов тумани ҳокимининг қарори (25 май 2000 йил 612-сонли)-га асосан ҳамда республика Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг буйруғи (15.09.1999 й. 279-сонли) га кўра ташкил этилиб, рўйхатга олинганди. "Чағониён-И" ижара корхонаси Й. Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги тасарруфидаги иккита фермани 5 йил муддатга ижарага олганди. Шунинг баробарида ўзаро шартномага мувофиқ Й. Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги "Чағониён-И" ижара корхонасига ҳар йили 600 тонна сомон ҳамда 2000 тонна силос етказиб бериши керак эди. Бундан ташқари, хўжалик ўз ҳудудидан 200 гектар унумдор ерни такрорий экин экиш учун ижара корхонасига ажратиши ҳам кўзда тутилганди. Бироқ вазирликнинг буйруғи ва маҳаллий ҳокимликнинг қарори, муҳими, томонларнинг ўзаро шартномалари бўла туриб Й. Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги томонидан шартнома талаблари бузилган. Яъни "Чағониён-И" ижара корхонасига атиги 55 гектар ер майдони берилган, холос. Шартномада кўрсатилганидек, хўжалик ижарачига етказиб бериши керак бўлган 600 тонна сомон ва 2000 тонна силос озуқасидан 359 тонна сомон ҳамда 1730 тонна силос бериш билан чекланган. Оқибатда "Чағониён-И" ижара корхонаси Сурхондарё вилоят хўжалик судига Денов туманидаги Й. Охунбобоев номли ширкат хўжалигидан 141,25 гектар ерни мажбурий тартибда олиб бериш ҳамда 29 миллион 729 минг 600 сўм зарарни ундириб беришни сўраб даъво аризаси киритди.

— Ҳуқуқий саводсизликни кўрингки, жавобгар томон вакили судда арзирли важ келтира олмай "ерни ажратганимиз билан қурғоқчилик бўлгани сабабли ҳосил бўлмасди", дея ўз айбини оқламоққа уринади, —дейди ушбу суд жараёнига раислик қилган судья Нормамат Собиров. — Бироқ шу билан бирга даъвогарнинг барча даъволарини ҳам асосли деб бўлмайди. Масалан, шартномага мувофиқ хўжалик томонидан етказиб берилмаган 359 тонна сомон ва 1730 тонна силосни жавобгардан бозор нархида ундириш талабини қувватлаш ноўрин бўларди. Ва яна озуқа етказиб берилмаганлик оқибатида 38 бош молнинг очликдан ўлганлиги ҳақидаги даъвони тўла қўллаш мумкин эмас. Негаки, ўлган моллардан 4 тасининг далолатномасида мол дўхтирининг имзоси мавжуд...

Хуллас, даъвогарнинг даъвоси қисман қаноатлантирилди. "Чағониён-И" ижара корхонаси Денов туманидаги Охунбобоев номли ширкат хўжалигидан 141,25 гектар ерни мажбурий тартибда олиб бериш ҳамда 29 миллион 729 минг 600 сўмлик зарарни ундиришни сўраб даъво аризаси ёзганди. Лекин Сурхондарё вилоят хўжалик суди даъвогарга жавобгардан 123,6 гектар ерни мажбуран олиб бериш ва жами 5 миллион 462 минг 384 сўм ундириш ҳақида қарор чиқарди.

Жавобгар ёзган апелляция ва кассация тартибидаги шикоят ҳам судда кўриб чиқилиб рад этилди — хўжалик судининг қарори ўз кучида қолдирилди.

Бахтиёр ОЛЛОМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

ТАҲРИРИЯТДАН: Ушбу мақола эълон қилинаётган бир пайтда Сурхондарё вилоятидан таҳририятга ташвишли қўнғироқ бўлди. Яъни шикоятчиларнинг маълум қилишларича, Денов тумани ҳокимлиги ҳамда Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги раиси Н.Ҳайдаровлар Сурхондарё вилоят хўжалик суди қарорини тан олмасдан, суд қароридаги 5 миллион 462 минг 384 сўм ҳамда 123,6 гектар ерни бермаслик ва ҳатто "Чағониён-И" тасарруфидаги ер ва мулкларни олиб қўйиш ҳаракатига тушиб қолишган. Жавобгар томон — Й. Охунбобоев номидаги ширкат хўжалигининг Сурхондарё вилоят хўжалик судининг юқоридаги қарорига нисбатан кассация тартибида ёзган шикоятлари ҳам Олий хўжалик суди томонидан рад этилган. Шунга қарамасдан, туман ҳокимлиги ер ва мулкни "Чағониён-И" ижара корхонасидан олиб қўйиш ҳақида (30.08.2001 й) қарор чиқарган ва 12 кун ичида қарор ижро этилган. Айни пайтда эса туман ҳокимлиги ўша қарорини (10.10.2001 йил) бекор қилгани ҳолда уни ижро этишга шошилмаяпти ҳам. Биз эса, хўжалик судининг қарори ижросини таъминлаш учун вилоятдаги мутасаддилар ўзларида куч топа оладилар, деган умиддамиз.

Ҳуқуқий саводхонлик сари

МАРКЕТИНГ НИМА?

Бозор — ўзига хос ижтимоий-иқтисодий муносабатлар жараёни бўлиб, унда товар ва хизматлар айирбошланади ҳамда ишлаб чиқарувчилар билан истеъмолчилар манфаатлари тўқнашади. Бозорлар маркетинг нуқтаи назаридан, "Сотувчилар бозори" ва "Харидор бозори"га бўлинади. Биринчисида товар ва хизматлар камчил, уларга сотувчилар хоҳлаган баҳони қўяди ҳамда таклифга қараганда анча юқори бўлади. Бундай бозор мамлакат иқтисодиёти ва аҳоли турмушининг номутаносибликлар ҳамда ҳар хил салбий ҳолатлари натижасидир. Иккинчи бозорда товар ва хизматларнинг тўкин-сочинлиги, талаб ва таклиф орасида мувозанат ўрнатилганлиги туфайли асосий эътибор харидорни топиш ҳамда унга қулайликлар яратишга қаратилади.

Маркетинг сотилаётган товарларнинг истеъмол қийматига кўра бозорларни истеъмол товарлари, хизматлар, ишлаб чиқариш воситалари, сармоялар бозори ва бошқаларга бўлиб ўрганади.

Аҳолининг шахсий эҳтиёжларини қондирувчи ва ҳаёт кечириши учун уй-рўзғорини жиҳозлаш мақсадида харид қилинувчи озиқ-овқат ва ноозиқ-овқат маҳсулотларининг олди-сотди муносабатлари мажмуини ўз ичига оладиган бозор — истеъмол товарлари бозори дейилади. Улар ўз навбатида махсус бозорларга — озиқ-овқат, кийимлар, хўжалик, маданий моллар ва бошқаларга бўлинади. Бу бозорларнинг моддий-техника асоси — инфратузилмаси бўлиб: улгуржи савдо базалари, дўконлар, ошхона, чойхона, дорихона, деҳқон бозорлари ва барча чакана савдо-сотиқ билан шуғулланувчи шахобчалар ҳисобланади.

Хизматлар бозори — аҳоли маиший, маориф, тиббий, техник, коммунал, маданий, алоқа, транспорт, консалтинг, инженеринг, лизинг ва бошқа хизматлар кўрсатиш бўйича олди-сотди муносабатларини ифодалайди. Истеъмол товарлари ва хизматлар бозорларининг ўхшашлиги шундаки, улар тўғридан-тўғри аҳоли эҳтиёжларини қондиришга қаратилган.

Ишлаб чиқариш воситалари бозорида қишлоқ хўжалик, саноат корхоналари ва халқ хўжалигининг қолган барча тармоқлари муассасаларининг таъминоти учун зарур бўлган дастгоҳ, хом ашё, жиҳоз ва хилма-хил керакли товарлар олди-сотдиси ташкил этилади.

Сармоялар (қимматбаҳо қоғозлар) бозори бирламчи ва иккиламчи гуруҳларга бўлинади. Биринчисида ҳукумат органлари ўзларининг янги қимматбаҳо қоғозларини жойлаштирадилар. Иккинчисида олдиндан чиқарилган қимматбаҳо қоғозлар олди-сотдиси бўйича битимлар тузилади.

Маркетинг ўз вазифасини товар ишлаб чиқаришнинг асосий иқтисодий қонуни — "Талаб ва таклиф қонуни"нинг бозор амалиётида кўриниши ва ижросини таъминлаш воситаси сифатида бажаради. Бу қонун талаб ва таклифнинг диалектик бирлигини, уларнинг ўзаро боғлиқлигини, ўзаро ҳаракатини — объектив равишда мувозанатга интилишини англатади.

Агар бозор мувозанатининг миқдорий ва таркибий жиҳатидан бир-бирига мувофиқлиги таъминланса — "Талаб ва таклиф қонуни" сезилмайди. Аммо мувозанат бузилса, уни тиклаш бўйича қонун воситаси — маркетинг ишга солинади. Халқ хўжалиги тармоқ ёки соҳалари орасидаги мутаносибликнинг бузилиши талаб ва таклифга қаттиқ таъсир кўрсатади. Бу эса бозор мувозанатининг бузилишига олиб келади.

Маркетингнинг моҳиятини яхшироқ тушуниш учун албатта, унинг вужудга келиш тарихини ўрганиб чиқиш лозим. Америкалик маркетингшунос олим Филипп Котлер унинг вужудга келишини 3 босқичга бўлади:

Биринчи босқич — Маркетинг иқтисодиётнинг бир бўлаги сифатида ажралиб чиқиб, ўзида тақсимот системасини ифода этиш билан тавсифланади.

Иккинчи босқич — Маркетинг бошқариш ҳақидаги таълимот сифатида намоён бўлиб, тақсимотни фирма нуқтаи назаридан қараб, бошқариш системасини такомиллаштиришни ўзининг вазифаси деб ҳисоблайди.

Учинчи босқич — Маркетинг асосий эътиборни айрибошлашдаги ишлаб чиқарувчи ва истеъмолчининг ҳаракатини тартибга солишга қаратади.

Маълумки, XX асрнинг бошларига келиб, дунёнинг бир қатор мамлакатларида ишлаб чиқаришнинг ҳажми ортиб борди, фан ва техника ривожланиши натижасида товарлар ассортименти ҳам кўпайиб, товарларни реализация қилишда қийинчиликлар вужудга кела бошлади. Ана шундай иқтисодий шароитда АҚШнинг бир неча университетларида саноатчи, бизнесмен ва савдогарларни ўқитадиган маркетинг курслари ишлай бошлади.

Биринчи марта "маркетинг" атамаси 1905 йилда университетларда ўқитиладиган курсларни номлашда қўлланилади.

1926 йилда АҚШда маркетинг ва реклама миллий уюшмаси ташкил топди, кейинчалик унинг негизида Америка Маркетинг жамияти барпо этилди, бу жамият 1973 йили Америка Маркетинг уюшмаси (АМУ) номини олди. Бироз кейинроқ бундай уюшма ва ташкилотлар Ғарбий Европа мамлакатлари ҳамда Японияда ҳам пайдо бўлди.

XX асрнинг 20-йилларидан бошлаб бозордаги вазият ўзгариб, ишлаб чиқариш ялпи тус ола бошлади. Маҳсулотлар кўриниши ва технологияси қисман ўзгартирилган ҳолда кўплаб ишлаб чиқарила бошланди. Рақобат курашининг асосий шакли нарх рақобатига айланди.

Маркетинг ривожи тарихида 1950 йиллар муҳим босқич бўлиб, Ғарбий Европа ва АҚШда мавжуд бозор муносабатлари йўриғидаги нуқсонларни яққол очиб берди. Шу сабабли Америка ва Ғарбий Европада иқтисодий қайта ўзгартиришларни амалга оширишда ижтимоий бозор муносабатлар дастури қабул қилинди. Бу дастур аҳолини ижтимоий ҳимоялашни кучайтириш, бинобарин, ҳар бир кишига меъёрида тирикчилик кечириш учун шарт-шароит яратилишига кафолат беришга интилишни англатар эди.

Ғарбий Европа ва Японияда маркетинг ғоялари АҚШга қараганда сустроқ жорий қилинди. Аммо 1960 йилларнинг охирига келиб, улар маркетинг амалиётини тезкорлик билан ўзгартиришга киришдилар ва бу борада муҳим ютуқларга эришдилар. Маркетинг анъанавий савдо-сотиқ усулларидан фарқли ўлароқ аниқ мақсадларни кўзлайди, хўжалик вазифаларини яққол ифодалайди.

Дарҳақиқат, маҳсулот ишлаб чиқарилгани билан у албатта, фойда келтиради, деган маънони билдирмайди. Маркетингнинг мақсади бозорнинг мавжуд ва келгуси имкониятларини аниқлаш ҳамда сифат жиҳатидан тўғри баҳолаш, сўнгра унга таяниб, бутун кучни ўз маҳсулотига бўлган қизиқиш ва эҳтиёжни кучайтиришга, харидорга маҳсулот ҳамда кўрсатилган тегишли хизмат турини танлаш имконини яратган ҳолда маҳсулотни сотишга қаратишдан иборат. Шундай қилиб, 1950 йилларнинг ўрталаридан бошлаб, маркетинг хизмати фирманинг асосий бошқариш маркази, бозор, ишлаб чиқариш, илмий-техника ва молиявий фаолияти масалалари бўйича ахборотлар ҳамда тавсиялар манбаи бўлиб қолди.

Маркетинг фаолиятини ўрганиш микро ва макро қисмларга ҳам бўлинади. Микромаркетинг деганда фирма (корхона) миқёсидаги бозор фаолияти тушунилади. Макромаркетинг-концерн, ассоциация, вазирликлар даражасидаги бозор муносабатларининг ечимини топиш демакдир.

Хуллас, маркетинг фанининг асосий объектлари бозор, истеъмолчи, товар (хизмат), баҳо, товар ҳаракати, реклама, сотиш ва уни рағбатлантириш ҳисобланади. Бу иқтисодий категорияларни комплекс равишда ўрганиш ва тадқиқ қилиш маркетинг фани методологияси ҳамда услуби мазмунини ташкил этади.

Н. БЕКНОЗОВ, У. ТУРҒУНОВ,
С. ҚУРБОНОВ,
ТДЮИ ўқитувчилари

Журналист суриштируви

ОЛТИНГА ТЕНГ ИККИ МЕТР ЖОЙ

ёки "Карвон бозор"даги ғирромлик ҳақида

Яқинда таҳририятимизга Бухоро шаҳридаги "Карвон бозор"ида тўрт ой фаолият кўрсатган тадбиркор Раҳмон Саидовдан шикоят хати келди. Унда жумладан, шундай дейилади:

"Мен илгари шаҳардаги "Деҳқон бозори"да савдо қилардим. 1999 йилда янги "Карвон бозор" очилгач, уни тадбиркорлар билан тўлдириш мақсадида бошқалар қатори мени ҳам кўчирдилар. Ўша пайтдаги тартибга кўра, ҳар бир тадбиркор илгари ўзи ишлаган савдо пештахтасини янги бозорга кўчириб, савдо қила бошлади. 2000 йилнинг 13 январ кунида бозор маъмурияти мажлис ўтказиб "Кимки, ўзи савдо қилиб турган жойини сотиб олиш нияти бўлса, то 20 январгача "Замин" банкка 150 минг сўм тўласин, агар хоҳламаса, жойлар (21.01.2000 йилдан бошлаб) эркин сотилади" деб эълон қилишди. Маъмурият биз тадбиркорларни бу ҳақида илгари ҳам огоҳлантирган эди. Мен 18 январда банкка айтилган суммани тўлаб, талабни бажардим. Шундан сўнг менга 224-сонли пештахтада савдо қилиш ҳуқуқини берувчи гувоҳнома топширилди. Аниқроғи, ўзим 1999 йил апрел ойидан бошлаб савдо қилиб турган жойимга 224-сонли пештахта қўйиб берилди...

Орадан тўрт ой ўтгач, ёнимдаги 225-савдо пештахтасини сотиб олган Муҳаббат Мирфайзова Ф.Хўжаев туман прокуратурасига мурожаат этиб, прокуратура ходими (собиқ — Р.Раупов изоҳи)нинг тазйиқи билан менга тегишли 224-жойни тортиб олди ва ўз номига расмийлаштирди. Бундай қонунсизликка туман прокуратурасининг 2000 йил 3 апрелдаги 83-сонли хати асос бўлди.

Ҳозирда мен билан Муҳаббат Мирфайзова номида иккитадан савдо пештахтаси бор. Аслида эса мен 224-пештахтада савдо қилиш учун маъмурият билан шартнома тузганман. Аммо жойим тортиб олингач, ишсиз қолдим. Ҳанузгача ҳайронман, нега менинг хусусий мулким ҳисобланмиш 224-савдо пештахтаси бир мансабдорнинг зўравонларча аралашуви билан бошқага (М.Мирфайзовага) олиб берилади? Мен қонуннинг қай бир талабини буздим ёки унга амал қилмадим?.. Туман судининг қароридан норози бўлиб, вилоят судининг ФСКга кассация шикояти ёздим. Оқибатда вилоят суди ФСК ўзининг ажрими билан Ф.Хўжаев туман судининг қарорини бекор қилиб, фуқаролик ишини янгидан кўришга юборди. Бухоро вилоят суди коллегия мажлисидан кейин фуқаролик ишини олти (6) ой ушлаб турди. Ва ниҳоят Раёсатнинг 2 март 2001 йилдаги 44-Ф 67-сонли қарори билан вилоят судининг ажримини бекор қилиб, туман судининг (14.07.2000 й) ҳал қилув қарорини ўз кучида қолдирди.

Эътирозим шундаки, вилоят судининг Раёсати коллегия ажримини бекор қилиш учун асосий далил сифатида М.Мирфайзованинг "Карвон бозор"да мендан илгарироқ иш бошлаганини таъкидлашди. Улар мулк, мулкка эгалик ҳуқуқи ва шартнома каби асосий далилларни "унутишди", ҳисобга олишмади. Уларнинг топган, суянган далиллари шу — юқоридаги важ бўлди".

Раҳмон САИДОВ,
Бухоро шаҳар, Ҳавзи Бодом кўчаси, 93-уй

Гарчи ушбу хат маълум хулосаларга келиш, масалага ойдинлик киритиш учун етарли далилларга эга бўлса-да, таҳририят журналист суриштируви ўтказишни лозим топди. Шуни олдиндан айтмоқчимизки, биз туман судининг қарорини ёки вилоят судининг ажримини муҳокама қилиш ниятидан йироқмиз. Аммо газетага илинж билан хат ёзган, ўзининг ҳақ-ноҳақлигини билишни хоҳлаган ҳар бир газетхон тақдирига ҳам бефарқ эмасмиз. Муддао айбдорларни топиш эмас, муаммони ҳал этиш.

Аввалига мен икки метр жойга шунча бош оғриқми, ахир, бу йиллаб тортишишга арзимайди-ку, деб ўйлаган эдим. Аслида ундай эмас экан. Бозорнинг, савдонинг ўз қонун-қоидалари, қолаверса, ҳар бир тадбиркорнинг — мулк эгасининг ҳақ-ҳуқуқлари ҳам борки, булар билан ҳисоблашмасликка ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Қонун эса барчага баробардир.

Хатга қўшимча тарзда таъкидлаш жоизки, 2000 йилнинг бошида Бухоро шаҳар ҳокимининг ўринбосари Ш.Убайдов бошчилигида бозор маъмурияти ҳамда ҳокимликнинг масъул ходимлари "Карвон бозор"даги тадбиркорлар билан йиғилиш ўтказиб, бозорнинг ғарбий қисмига қўйилган қўлбола пештахталар олиб ташланиб, уларнинг ўрнига стандарт (бир меъёрдаги) пештахталар ўрнатилишини маълум қилишади. Орадан бир ҳафта ўтгач, юқоридаги мутасаддилар иккинчи марта тўпланиб, тадбиркорларни янги тартиб билан такрор таништиришади...

224-савдо пештахта ҳақида: Р. Саидов 2000 йил 18 январда "Замин" банкка 150 минг сўм нақд пул тўлагач, унга 22 январ куни Бухоро шаҳар ҳокимининг ўринбосари Ш.Убайдов, шаҳар ҳокимининг бош мутахассиси Ю.Маликов, шаҳар давлат мулкини бошқариш бўлими бошлиғи М.Ҳусенов ва "Карвон бозор" ҳиссадорлик жамиятининг раиси Ҳ.Акрамов имзолари ва муҳр билан тасдиқланган гувоҳнома берилади. Демак, Р.Саидов мулкка эгалик ҳуқуқини қонуний тарзда қўлга киритади. Шунингдек, у (Р.Саидов) "Карвон бозор" маъмурияти билан 727-сонли шартнома тузиб, ҳар иккала томон шартларини бажаришга киришади. Шундай қилиб, Ўзбекистон Республикаси ФКнинг 386, 387-моддаларига мувофиқ 224-сонли пештахта фуқаро Раҳмон Саидов томонидан сотиб олинган деб ҳисобланади ва унинг шахсий мулки сифатида эътироф қилинади.

Можаро ҳаммаси рисоладагидек битгандан сўнг бошланди. Фуқаро Муҳаббат Мирфайзова 2000 йил 31 январ куни "Заминбанк"ка дастлаб 50 минг сўм, кейинги икки ой — феврал, март ойларида эса қолган 100 минг сўмни тўлаб, 225-сонли пештахтага эгалик ҳуқуқини қўлга киритади. Ёнма-ён жойлашган, бир қарашда бир-биридан фарқи йўқдек, аммо 224-жой харидорлар ўтадиган йўлкага яқинлиги учун Муҳаббат Мирфайзова ён қўшнисининг мулкига кўз тикади ва уни қай йўл билан бўлмасин қўлга киритиш чорасини излайди.

— Аввалига у "жойимизни алмаштирайлик" деб мени авраша тушди, — дейди тадбиркор Р.Саидов. — Таклифи рад этилгач, туман прокуратурасида танишим бор, яхшиликча бермасанг, жойдан ажраласан, дея пўписа қила бошлади. Қуруқ гап билан иш битмагач, Муҳаббат Мирфайзова Файзулла Хўжаев прокуратурасида ишлайдиган бир ходим ёрдамида (2000 йил 3 апрел) №83-хат ёздириб, бозор маъмуриятига тақдим этди...

Воқеаларнинг кейинги ривожи Раҳмон Саидов эслатган юқоридаги №83 хатга боғлиқ. Туман прокуратурасидан суянчиқ топилгач, М.Мирфайзова ён қўшнисининг қонуний мулкига эгалик даъвоси билан чиқди ва оқибатда 224-пештахтани эгаллади. Агар далилларга мурожаат этсак, "Карвон бозор" раҳбариятининг хулосаси, Бухоро шаҳар ҳокимининг ўринбосари Ш.Убайдовнинг имзоси билан тасдиқланган гувоҳнома, 224-пештахта учун банкка ўз вақтида тўланган пул, бозор маъмурияти билан тадбиркор ўртасида тузилган 727-шартнома — буларнинг бари 224-пештахтанинг қонуний эгаси тадбиркор Раҳмон Саидов эканлигини исботлайди. Қонуний асосга эга бўлган шунча ҳужжатлардан сўнг ҳам яна Р.Саидовнинг мулкини бировга олиб бериш, бизнингча, адолатсизликдан бошқа нарса эмас. Наҳотки, М.Мирфайзованинг истаги ёки ҳавасигина бировнинг мулкини ўзиники қилишга асос бўлса?!

— Мен юз эллик минг сўм пулдан, Муҳаббат Мирфайзова тортиб олиб, бировларга ижарага бериб қўйган икки метр жойдан бор-е, деб кечгим келади-ю, аммо барчанинг кўз ўнгида айбсиз айбдор бўлиб қолаётганимга ачинаман, — дейди Раҳмон Саидов. — Наҳотки, мени ҳеч ким тингламаса, Муҳаббат Мирфайзова суянган прокуратура ходими нега мендек ёш тадбиркорнинг нонига чанг солди, мулкимни тортиб олинишида бош бўлди? Ахир, Юртбошимиз айтадилар-ку, одамлар ҳар қандай қийинчиликка, йўғу йўқчиликка чидаши мумкин, аммо адолатсизликка чидаёлмайди, деб.

— Мен учун икки тадбиркорнинг манфаатлари бир хилда муҳим, — дейди Бухоро шаҳар "Карвон бозор" очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти раиси Ҳусниддин Акрамов. — Шартномада кўрсатилганидек, уларни жой билан таъминлаш, савдо қилишлари учун шароит яратиш бизнинг вазифамиздир. Уларнинг даъвосига келсак, Раҳмон Саидов ҳақ, буни ёш бола ҳам билади. Бир жойга бир қозиқни қоқиб, шу меники, дейиш учун аввало, асос бўлиши керак, тадбиркор Раҳмон Саидовда эса бундай дейиш учун тўла асос бор. Сизга оддийгина тушунтирсам, то бозор тартибга келгунча ҳар ким хоҳлаган жойида пештахта қўйиб, савдо қилар эди. Буюртма асосида стандарт пештахталар тайёр бўлгач, ўрнатдик ва барча тадбиркорларни йиғиб (ҳокимлик вакиллари иштирокида) янги пештахталарнинг сотилишини эълон қилдик. Жойлар сотилди, Муҳаббат Мирфайзова уч ой давомида пул тўлаб, 225-жойни сотиб олди ва кўриб турганингиздек, ўзи савдо қилмайди, бировларга ижарага бериб қўйибди. У кейинчалик уч-тўрт ой ўтгач, ён қўшнисининг 224-пештахтасига даъвогарлик қилди, шу жойни қўлга киритиш учун кўп югурди, барчамизни сарсон қилди, орага кўп ёлғонлар тушди...

Бозор назоратчиси Ю.Тойиров билан биргаликда тортишувларга сабаб бўлган 224-пештахтани бориб кўрдик. Аммо М.Мирфайзова савдода йўқ эди. Шунда назоратчи аниқлик киритди:

— 2001 йил давомида Муҳаббат Мирфайзова "Карвон бозор"да савдо фаолияти кўрсатмади. Унинг ўрнига Гулшан Ғиёсова савдо қиляпти, умуман бу жойда савдо қилувчилар тез-тез ўзгариб туради...

Шу куни "Карвон бозор"да савдо қилувчи бир гуруҳ тадбиркорларни тинглашга тўғри келди. Ўзларини Қамаритдинова, Умарова, Бафоев, Иноятова, Тоирова (яна давом эттириш мумкин...) деб таништирганларнинг ёзма гувоҳлик беришича, тадбиркор Муҳаббат Мирфайзова "Карвон бозор"да савдо қилган эмас. У кейинчалик бозордан жой олиб, бировларга ижарага берди. Аслида у "Деҳқон бозор"даги ўз дўконида ишлайди. Раҳмон Саидов ҳақиқатан ҳам 1999 йилнинг аперл ойидан бери бизлар билан бирга савдо қилиб келаяпти...

Муҳаббат Мирфайзова 224-пештахтани ён қўшнисидан тортиб олгач, ойига беш минг сўмдан олиб, М.Қаҳҳорова ихтиёрига бериб қўйган. Бу ҳақида у ёзма гувоҳлик берди. Шунингдек, З.Жумаева ҳам М.Мирфайзовага тегишли 225-пештахтага ижара ҳақи тўлаб, савдо қилганини ёзади. Бир неча жойи бўлатуриб, бировнинг моддий суяниб турган ягона жойини тортиб олиб, ижарага бериб қўйган тадбиркорни қонун қай йўл билан ҳимоя қилади — шуниси бироз мавҳумроқ туюлади.

Далиллар, гувоҳлар ва барча қонуний ҳужжатлар тасдиқлайдики, Раҳмон Саидов бировнинг жойига эга чиққан эмас, бор-йўғи ўзи савдо қилиб турган жойни сотиб олиб, қонуний ҳужжатлаштирган, холос. Дастлаб М.Мирфайзова Ф.Хўжаев туман прокуратурасини пеш қилиб, бир ой давомида Р.Саидовга тегишли 224-жойда савдо қилишга қаршилик кўрсатганини қандай тушуниш мумкин? Ахир, бу зўравонлик эмасми? Кейинчалик айни шу жойни ҳужжатларсиз эгаллаб олади, гўё у бозор маъмурияти ва ҳокимликнинг янги тартибини эшитмаган, билмаган. Баҳонани қаранг! Уч ой давомида бўлиб-бўлиб жой учун банкка пул тўлаяпти-ю, яна янги тартиб билан танишмасман, дейиши кулгули эмасми? Бунда қандай мантиқ бор? Ф.Хўжаев туман прокуратурасининг собиқ ходими М.Мирфайзованинг шикояти асослими-йўқми — ҳисоблашмай, "Карвон-бозор" маъмуриятига тазйиқ ўтказиб, Р.Саидовга тегишли бўлган мулкни М.Мирфайзова номига қайта расмийлаштиришни талаб қилади. Ушбу ўзбошимча ҳаракатнинг ҳосиласи то судгача етиб келди. Чунки М.Мирфайзова номига қайта расмийлаштирилган пештахтага эгалик ҳуқуқини берувчи гувоҳномада (савдо пештахталарини алмаштириш бўйича) шаҳар ҳокимлигида тузилган тўрт кишидан иборат комиссия аъзоларининг тўлиқ имзоси қўйилмаган. Чунки бозор маъмуриятига тазйиқ ўтказиб, гувоҳнома ёздиришган эди.

— Ҳиссадорлар манфаатини ҳимоя қилолмасангиз, сиз жамиятга қандай раислик қиласиз? — дея сўрайман Ҳусниддин Акрамовдан.

— Мулк эгасига қайтиши учун кўп ҳаракат қилдик, барибир, биз билан ҳеч ким ҳисоблашмади. Лекин бир нарсага аминманки, бу иш ўз ҳолига ташлаб қўйилмайди, ахир, қонун бор, атрофимизда оқу қоранинг фаҳмига етадиган ҳиссадорларимиз бор экан, албатта, тадбиркор Раҳмон Саидов ўз мулкини олади.

Шу ўринда бозордаги тадбиркорларнинг қуйидаги гапини келтиришни лозим топдик: Муҳаббат Мирфайзова ҳозир 224-пештахтани мўмайгина пуллаш ниятида юрибди. Кимки, у айтган суммани тўласа, сотиб кетади. Ҳозирча у қўйган баҳони тўлаш учун ижарачиларнинг қурби етмаяпти. Бунинг олдини олиш керак, токи яна бир жабрдийда унинг касрига қолиб, судма-суд чопиб юрмасин...

Ҳа, ҳиссадорлар фикри билан ҳисоблашмаслик, айни дамда яна тортишув ва жанжалларга сабаб бўлиши мумкин. Ишонамизки, шаҳар ҳокимлиги, қолаверса, "Карвон бозор" очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти ва ҳуқуқ-тартибот органлари тадбиркорлар Раҳмон Саидов ва Муҳаббат Мирфайзова ўртасидаги мулкий баҳсга холис ёндашиб, қонуний чора кўради ва бу ҳақда газетага маълум қилади.

Ражаббой РАУПОВ,
"Инсон ва қонун"нинг мухбири

Биз адвокатура тизимини кучайтириш ва унинг чинакам мустақиллигини таъминлаш, уларнинг ваколатлари ва мақомини прокуратура мақомина тенглаштириш учун қонунчилик соҳасида ҳам кўпгина чора-тадбирлар кўрмоқдамиз. Ҳар қандай суд жараёнида, жиноий иш кўрилаётган бўлса ҳам, фуқаролик иши кўрилаётган бўлса ҳам, бир томонда айбловчи, иккинчи томонда тенг ҳуқуқ билан ҳимоячи сўзга чиқади. Фақат қонунга бўйсунувчи суд, судьялар эса қонуний ҳуқуқларга, ўз виждонига амал қилиб, айбловчи ва ҳимоя қилувчи томонларнинг фикрларини холисона ҳисобга олиш асосида мустақил равишда адолатли, қонуний ҳукм чиқаради.

Ислом КАРИМОВ

Таклиф, талаб, мулоҳаза

АДВОКАТУРА

УНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ ЎРНИ ВА ИСТИҚБОЛИ ҲАҚИДА

ДАВРА СУҲБАТИ

Турсунбой ТОЖИЕВ,
юридик фанлари доктори

Халқимиз ўз олдига ҳуқуқий-демократик жамият барпо этишни мақсад қилиб қўйган экан, бу кутлуғ ишда адвокатура фаолияти ҳам муҳим ўрин тутади. Амалиётга назар ташлайдиган бўлсак, жамиятимизда адвокатларнинг ўрни ҳали талаб даражасида эмас эканлигига амин бўламиз. Ваҳоланки, юксалиш даври адвокатларимиз олдига катта талаблар қўймоқда. Хўш, адвокатларимиз бугунги талабларга қай даражада жавоб бера олаяптилар?

Дарҳақиқат, юксалиш даври ҳуқуқ-тартибот ходимлари олдига бугунги кунда катта талаблар қўймоқда. Шу ўринда бир нарсани таъкидлаб ўтиш зарур. Адвокатлик энг олийжаноб ва шарафли касб ҳисобланади. Чунки у инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилади. Бу эса адвокатдан катта меҳнат, билим ва тажриба, қолаверса, тинимсиз изланишни талаб этади. Айбни топиш, уни кўрсатиш қийин иш. Лекин айбдор деб тахмин қилинаётган шахснинг айбсиз эканлигини қонуний равишда исботлаб бериш ниҳоятда мушкул. Шунинг учун ҳам адвокатлар айбловчиларнинг бу ўриндаги хато ва камчиликларини кўрсатиб бера олиши учун уларга нисбатан кучли билимга эга бўлишлари тақозо этилади. Мустақиллик шарофати билан янгидан-янги қонунлар, низомлар ишлаб чиқилмоқда. Адвокат биринчи навбатда уларни ўз вақтида ўзлаштириб, амалга тадбиқ эта билиши лозим. Тан олиш керак, ҳамма адвокатлар ҳам бу ишнинг уддасидан чиқа олаётгани йўқ. Бунинг бир неча сабаблари мавжуд.

Баъзи ҳолларда тергов ишлари холисона олиб борилмаётгани, бунинг оқибатида ҳақиқий иш ҳолати аниқланмай қолаётгани, қуйи суд жараёнларида холисона аниқланган далил-исботларга асосан ҳукм чиқариш ўрнига дастлабки тергов материалларига биноан адолатсиз ҳукмлар чиқариш ҳолатлари ҳам учраб туради. Бу қонун бузилишларига нисбатан фуқаролар ва уларнинг ҳимоячилари томонидан ёзилган эътирозлар ва шикоятлардаги асосий важлар инобатга олинмасдан қолаётганлиги ҳимоямизда бўлган фуқароларни, уларнинг оилалари ва яқин қариндошларини ташвишга солмай қолмайди.

Баъзи ҳолларда суд, тергов жараёнларида адвокатларнинг холисона, қонуний фикр-мулоҳазалари эътиборга олинмасдан, қонунларимизни менсимасдан адолатсиз ҳукмлар чиқариш ҳоллари учраб туради. Бунинг оқибатида айрим фуқаролар яқин қариндош-уруғлари ҳам моддий, ҳам маънавий зарар кўради.

1997 йилда мамлакатимизда 1650 нафар адвокат фаолият кўрсатган бўлса, бугунги кунга келиб, уларнинг сони қарийб 3 минг кишига етди.

Адвокатларимиз савиясини ривожланган демократик давлатларда фаолият кўрсатаётган адвокатлар даражасига олиб чиқиш учун, аввало, қонун устуворлигига қатъий риоя қилишимиз зарур. Айниқса, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, қонунни ҳимоя қилувчи органлар фақат қонун нуқтаи назаридан туриб, иш кўришлари, шунингдек, ўз касб маҳоратларини янада ошириб боришлари лозим. Шу билан биргаликда судлар адвокатура идораларининг фикр ва мулоҳазалари билан ҳисоблашсалар мамлакатимизда адвокат мавқеининг ошишига, фуқароларнинг эса айбсиз айбдор бўлиб қолишларининг олди олинишига катта ҳисса қўшган бўлар эдилар.

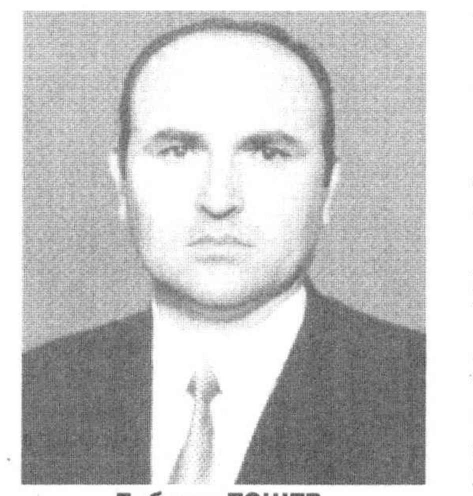

Бобоқул ТОШЕВ,
юридик фанлари номзоди

Маълумки, адвокатура ҳам нодавлат, нотижорат ташкилот ҳисобланади ва ўз фаолиятини шу соҳа қонунлари асосида юритади. Шунингдек, адвокатура (адвокатлар ҳайъати, адвокатлик фирма ва бюролар) ҳуқуқий институт ҳам ҳисобланади. Адвокат эса суд-тергов жараёнининг процессуал иштирокчисидир. Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов 1998 йил 5 декабрда Конституция кунига бағишланган тантанали маросимда сўзлаган нутқида фуқаролар фақатгина судга иши тушганда эмас, балки кундалик ҳаётида ҳам адвокатлар хизматидан, уларнинг маслаҳат ва тавсияларидан фойдалана оладиган бўлишлари тўғрисида таъкидлаб гапирган эди.

Кўриниб турибдики, адолат ва қонун устуворлигини таъминлашда адвокатуранинг жамиятда мавқеини янада кўтариш лозим бўлади. Ҳақиқатан ҳам, адвокатура давлат органлари — суд, прокуратура, маъмурий идоралар билан мувозанатни сақлаган ҳолда ҳуқуқий ислоҳотларни янада чуқурлаштириш учун кенг жалб қилиниши лозим. Адвокатурани ҳуқуқий институт сифатида мақомини аниқ белгилаб олиш учун амалдаги қонунчиликни янада такомиллаштириш лозим. Масалан, кўпгина хорижий мамлакатларда суриштирув ва тергов ишлари ҳам терговчилар томонидан, ҳам адвокатлар томонидан амалга оширилади.Суд муҳокамасига далиллар билан асослантирилган бири айблов, иккинчиси оқловга йўналтирилган иккита иш тақдим этилади. Суд тергови даврида қайси томоннинг тақдим этган иши ҳужжатли ва ашёли далиллар билан тасдиқланса, шу иш асос қилиб олинади. Амалдаги процессуал қонунчилик адвокатларимизга ишга дахлдор бўлган ашё ва далилларни тўплаш, тақдим этиш ва тегишли тартибда суд-тергов ишларида қатнашиш ҳуқуқини мустаҳкамлаган. Адвокат ўзининг ҳимоясидаги шахснинг илтимоси ва талабига кўра терговчи (суриштирувчи) каби процессуал ҳаракатлар (сўроқ, юзлаштириш, экспертиза тайинлаш ва бошқалар)ни ўтказиш каби муҳим, ҳимоясидаги шахснинг айбдорлик ёки айбсизлик даражасини етарлича аниқлаш имкониятига эга эмас. Қонунчиликда муқобил иш юритиш нормаси белгилаб қўйилса, адвокатуранинг мавқеи янада оширилган бўларди.

Адвокатура демократик институт сифатида инсон ҳуқуқларини бевосита ҳимоя қилувчи идора ҳисобланади. Шу жиҳатдан фуқаролар хўжалик, маъмурий, фуқаролик ишларида ҳам адвокат ёрдамидан кенг фойдаланадилар. Адвокатлик фирмалари, бюролари, ҳайъатларнинг хизмат бинолари, фуқароларни қабул қилиш жойларини уларнинг хоҳишига кўра ҳокимликлар, турар-жой фонди эгалари ёрдамида жойлаштириш ҳам мақсадга мувофиқ кўринади. Ваҳоланки, Конституциямизнинг 58-моддасида **“Давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонун манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради”,** деб белгилаб қўйилган. Фуқаролар ҳуқуқий онгини юксалтириш, ҳуқуқий маданиятни янада кенгайтириш ҳар томонлама адвокатура идораларига ҳам боғлиқ.

Адвокатнинг мавқеи у томонидан ўз фойдасига ҳал этилган ишларнинг сони, сифати ёки шовшувга сабаб бўлгани ёхуд оладиган ҳақи билан эмас, балки жамиятдаги ижтимоий, сиёсий фаоллиги билан белгиланмоғи лозим. Шунда биз адвокатуранинг ҳақиқий мақсад сари бораётган йўлини аниқлаб олишимиз, ўтказилаётган ҳуқуқий ислоҳотлардаги ўрнини белгилашимиз, малакали, етук кадрлар тайёрлашда бу идорадан ўринли фойдаланган бўламиз.

Шавкат ЖУМАМУРАТОВ,
профессор

Жиноят-процессуал Кодексининг 53-моддасига асосан ҳимоячи: гумонни ёки айбловни рад этадиган ёхуд жавобгарликни енгиллаштирадиган ҳолатларни аниқлаш учун қонунда назарда тутилган барча восита ва усулларни қўллаш ҳамда гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчига зарур юридик ёрдам кўрсатиши шарт.

Гумон қилинувчи жиноят содир этгани тўғрисида маълумотлар бор бўлса-да, бу маълумотлар уни ишда айбланувчи тариқасида иштирок этишга жалб қилиш учун етарли эмас. Шахсни гумон қилинувчи тариқасида эътироф этиш тўғрисида суриштирувчи, терговчи ёки прокурор қарор чиқаради.

Демак, шахс жиноятни содир қилишда гумон қилинса ёки айбланса-да, лекин суриштирувчи, терговчи ёки прокурор қарор чиқаргунга қадар у қонун бўйича гумон қилинувчи ёки айбланувчи деб ҳисобланмайди ва у ҳозирча ҳимоячи таклиф қилиш ҳуқуқига эга эмас.

Хўш, бу жараён амалда қандай кечади?

Айрим ҳолларда терговчи барча тергов ҳаракатларини (ҳимоячининг иштирокисиз) ўзи олиб боради. Терговни тугатишдан бир-икки кун илгари айбланувчи шахсни айбдор тариқасида жавобгарликка тортиш ҳақида қарор чиқаради. Шундан сўнг айбланувчини айбдор тарзида охирги марта сўроқ қилинади. Бу сўроққа ҳимоячи ҳам жалб қилинади. Ва шу билан тергов жараёни ниҳоясига етган ҳисобланади.

Кўпчилик демократик давлатлар тажрибасидан маълумки, ҳуқуқ-тартибот органларига чақирилган ҳар қандай шахс (айбланувчими, гумондорми, жабрланувчими) ўз адвокати билан келишга ҳақли. Табиийки, ҳимоячи дастлабки тергов жараёнларида бевосита қатнашади. Содир этилган воқеа тафсилотларидан кўпроқ хабардор бўлиб, ўз ҳимоясидаги шахснинг жавобгарлигини енгилаштирадиган ҳолатларни аниқлаш учун (қонунда белгиланган) барча восита ҳамда усулларни қўллаш имкониятига эга бўлади.

Бизда эса баъзи адвокатлар дастлабки тергов ҳаракатларида бевосита иштирок этмагани учун ЖПКнинг 53-моддасида ўзига берилган ваколатлардан ўз вақтида тўлиқ фойдалана олмайдилар. Ушбу муаммони бартараф этиш учун ЖПКнинг тегишли моддаларига “Ҳимоячи қайси бир шахс устидан, у жиноятни содир этганлиги тўғрисидаги хабар ҳуқуқ-тартибот органларига келиб тушган кундан эътиборан иштирок этишга ҳақли”, деб ўзгартириш киритилса, мақсадга мувофиқ бўларди, деб ўйлайман.

Ҳимоячиларнинг мақоми ва процессуал ваколатини прокурорларники билан тенглаштириш керак, деган фикр ҳам айтилмоқда.

Агар ҳимоячи суд ҳукми (қарор) нотўғри чиқарилган деб ҳисобласа, бу тўғрида у фақат аппеляция (кассация) шикоятчи киритишга ҳақли, унинг бу шикояти рад этилса, юқори судга шикоят билан мурожаат қилади. Одатда, бу жараён шундай кечади: тегишли суд адвокатнинг шикоятига асосан юқори инстанция судига протест киритиши ёки рад этиши мумкин. Прокурор эса назорат тартибида тўғридан-тўғри протест киритишга ҳақли ва бу протест юқори суд инстанцияси томонидан албатта кўриб чиқилиши шарт. Ҳимоячининг шикояти юқори суд инстанцияларида тўғридан-тўғри кўрилмайди, прокурор протести эса назорат тартибида кўрилади.

Ҳимоячи билан прокурорнинг ушбу жараёнидаги ваколатларини тенглаштириш мақсадида ЖКПнинг 511-моддасига ўзгартириш киритиб, “Қонуний кучга кирган ҳукм ва ажрим (қарор) устидан протест билдириш ҳуқуқига эга бўлган шахслар таркибига ҳимоячини ҳам киритиб, у шикоят киритиш ҳуқуқига эга”, деган сўзлар қўшилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

“Адвокатлик фаолиятининг қафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги Қонуннинг 10-моддасида адвокатнинг ҳаёти ва соғлиғи давлат ҳимоясида бўлади, деб кўрсатилган. Шу модданинг ўзида адвокатларнинг ҳаёти ва соғлиғини адвокатура ўз маблағлари ҳисобидан мажбурий суғурта қилади, дейилган.

Қонуннинг 11-моддасида эса адвокатура нотижорат ташкилотдир ва фаолиятини ўз маблағлари ҳисобидан амалга оширади, деб қайд этилган.

Адвокатларнинг меҳнатига ҳақ кўрсатилган юридик ёрдам учун жисмоний ва юридик шахслардан адвокатлар бюролари, ҳайъатлари ва фирмаларига келиб тушган маблағлар ҳисобидан тўланади.

Юридик хизмат учун ҳақ тўлаш адвокат билан мижоз ўртасида ихтиёрий равишда тузиладиган битим (шартнома) асосида амалга оширилади.

Адвокатурага маблағлар фақат адвокатлар мижозлардан олгандагина тушади.

Адвокатларнинг ҳаёти ва соғлиғи адвокатуранинг маблағидан мажбурий суғурта қилинса, демак, адвокат ўзини ўз маблағига мажбурий суғурта қилаётган бўлади.

Юқорида айтилган фикрлардан келиб чиқиб, шуни таъкидлаш жоизки, мазкур қонуннинг 10-моддаси иккинчи қисми “адвокатларнинг ҳаёти ва соғлиғи давлат томонидан суғурта қилинади”, деган таҳрирда берилса, қонуннинг моҳияти янада ошган бўлар эди.

“Адвокатура тўғрисида”ги Қонуннинг 13-моддасига асосан даъвогарларга адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиялар бериш тўғрисидаги масала бевосита адлия бошқармалари ҳузурида тузилган малака комиссиялари томонидан кўриб чиқилади. Малакали комиссияси — адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияларни бериш бўйича иш олиб бориш билан бирга, уни бекор қилиш масалалари билан ҳам шуғулланади. Хўш, бу борада Тошкент шаҳар адлия бошқармаси ҳузурида ташкил этилган малака комиссияси қандай ишларни амалга оширмоқда?

“Адвокатура тўғрисида”ги Қонун ва Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 13 мартдаги **“Адвокатлик бюролари, ҳайъатлари, фирмаларини давлат рўйхатидан ўтказиш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Фуқароларига адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияларни бериш тартиби тўғрисида”**ги 139-сонли қарорининг қабул қилиниши муносабати билан Тошкент шаҳар адлия бошқармаси бошлиғининг буйруғига асосан адлия бошқармаси ҳузурида 12 кишидан иборат малака комиссияси тузилган.

Адвокатлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларга **“Адвокатура тўғрисида”**ги Қонун талабларини ва адвокатлик фаолиятига оид бошқа қонун ҳужжатларини бузганлиги учун малака комиссиясининг қарорига асосан:

а) огоҳлантириш;

б) адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг амал қилишини олти ойгача муддатга тўхтатиб туриш;

в) адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни бекор қилиш каби интизомий чоралари қўлланилиши мумкин.

Тошкент шаҳар адлия бошқармаси ҳузуридаги малака комиссияси томонидан 1997 йилдан шу кунга қадар жами 1560 нафар шахсга адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиялар берилган. Улардан 16 шахсга берилган лицензиялар бекор қилинган.

Жумладан, адвокат Ж. Ширинкина адвокатлик фаолияти давомида ЖКнинг 169-моддаси 1-қисми билан судланганлиги, адвокат К.Гуламов Тошкент шаҳар Миробод туман судининг ҳукмига асосан ЖКнинг 228-моддаси 1-қисми, 237-моддаси 2-қисми, 117-моддаси 3-қисми билан судланганлиги сабабли, Ш. Адилов адвокатлик фаолияти давомида ғазна интизомини бузганлиги учун **“Адвокатура тўғрисида”**ги Қонуннинг 14-моддасига асосан адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиялари малака комиссиясининг қарорига асосан бекор қилинган.

Бундан ташқари, ўтган 5 йил орасида 7 нафар адвокатга нисбатан малака комиссиясининг қарорига асосан огоҳлантириш ва адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг амал қилишини олти ойгача муддатга тўхтатиб туриш ҳақидаги интизомий чоралар қўлланилди.

Адлия бошқармаси томонидан 1997 йилдан шу кунга қадар 67 та адвокатлар бюроси, 59 та адвокатлар фирмаси, 3 та адвокатлар ҳайъати (жами 129 та) давлат рўйхатидан ўтказилган. 19 та адвокатлар бюро ва фирмаси эса қайта давлат рўйхатидан ўтказилди. 1 та адвокатлик фирмаси тугатилди.

Малака комиссияси адвокатларнинг касбий билим ва малакаларини мунтазам ошириб бориш, уларнинг адвокатура фаолиятига оид қонун ва бошқа ҳужжатларга амал қилишини ўрганиб, уларнинг фаолиятини таҳлил қилиб бормоқда.

Ш. ЁҚУБЖОНОВА,
Тошкент шаҳар адлия бошқармаси бошлиғи ўринбосари

Адвокат тегишли малака комиссиясининг мажлисида қуйидаги мазмунда қасамёд қилади: “Ўз касбий бурчимни ҳалол ва виждонан бажаришга, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳамиша ҳимоя қилишга, адвокатлик сирини сақлашга, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига қатъий риоя этишга тантанали қасамёд қиламан”.

“Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги Қонун, 3-моддаси

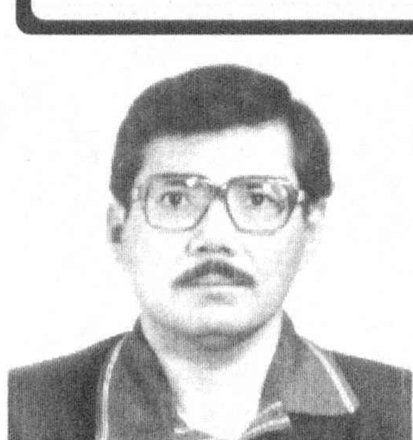

Омон ОҚЮЛОВ,
юридик фанлари доктори

Мен ривожланган мамлакатларда адвокат энг нуфузли касблардан бири эканлигини таъкидлаб ўтмоқчиман. Дунёнинг бир қанча тараққий этган давлатларида адвокатлар нафақат кишиларга юридик ёрдам берувчи фаолият мутахассислари, балки адвокат қонунни яхши билиши, энг низоли, мураккаб масалалар бўйича қонунга, адолатга асосланган ечимлар ишлаб чиқиш қобилиятига эгалиги (бу ҳар қандай адвокатга хос бўладиган касбий маҳорат хусусияти ҳисобланади) сабабли бошқа касбдаги шахсларга нисбатан давлатни бошқариш, сиёсий фаолият, қонун чиқариш фаолияти билан шуғулланиш имконияти ва тайёргарлик даражаси анча юқори.

Тергов ва суд жараёнида ҳам адвокатнинг мавқеи прокурор мавқеидан кам эмас. Энг асосийси, адвокат ҳуқуқлари кафолатланган ва уни амалга оширишга рухсат бериш бошқа шахс — терговчи, прокурор ёхуд судьянинг хоҳиш-иродасига, майлига деярли боғлиқ эмас. Далиллар тўплашда, тақдим этишда адвокат айрим процессуал ҳаракатларни мустақил содир этишга ҳақли. Фуқароларда ҳам адвокатга нисбатан мустаҳкам ишонч мавжуд. Шу сабабли ҳам мушкул вазиятга тушиб қолган шахс дарҳол адвокат ёрдамига кўз тикади. Агар фуқаро муайян шахс — низоли масала бўйича рақиби, терговчи қаршисида ўзини ожиз ёки ноқулай сезса, дарҳол мулоқотни тўхтатиб, “мен сиз билан ўз адвокатим орқали гаплашаман”, деб айтади.

Ривожланган мамлакатларда аҳолининг муайян қисми ўз адвокатларига эга, яъни шахс билан муайян бир адвокат ўртасида доимий, барқарор алоқа мавжуд. Баъзи ҳолларда адвокат оилавий адвокат бўлиб, ушбу оиланинг энг ишончли, барча сир-асрорларидан хабардор кишисига айланади. Бу ҳам адвокат мақомининг ўзига хос хусусиятидир. Жамиятимизда адвокатура ва адвокатларнинг ҳуқуқий мақомини оширишда хорижий мамлакатларнинг тажрибаларидан ўрни-ўрни билан фойдаланилса, айни муддао бўлур эди.

Албатта, жамиятда адвокат нуфузининг юқорилиги ўзининг тарихий илдизларига ҳам эга.

Ўтмишда адвокат ёки шунга ўхшаш вазифани бажарувчи шахс бўлганми, деган савол туғилиши табиий. Мен бу масалани чуқур билмайман, лекин қозихоналарда “аълам”лар бўлганлиги, улар даъвогар ва жавобгарларга ҳуқуқий ёрдам берганлари, айниқса, фатволар, изоҳлар, тушунтиришлар берганн ҳақида баъзи маълумотлар мавжуд деб айтиш мумкин. Умуман олганда, мадрасаларда “илми фиқҳ” (ҳуқуқ илми) ҳар қандай таълимнинг таркибий қисми ҳисобланганини назарга олсак, кишиларга юридик ёрдам бериш ҳар қандай мадраса кўрган кишининг қўлидан келган, деб айтиш мумкин.

Бундан ўтмишда адвокат касби бўлмагани сабабли у халқимиз менталитетига зид деб ўйлаш нотўғри бўлар эди. Бугунги адвокат ҳуқуқий мақомини шакллантириш, адвокат ахлоқий-касбий мезонларини ишлаб чиқишда халқимизнинг ҳалоллик, инсоф, адолат, одиллик, бағрикенглик каби хусусиятлар ўз ифодасини топмоғи мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари нафақат давлат органлари, балки адвокатура томонидан ҳам ҳар томонлама ҳимояланади. Адвокатура ўз фаолиятида қонун устуворлигини таъминлашга хизмат қилади. Бу қоида Конституциямизда ўз ифодасини топган. Бош Қомусимизнинг 116-моддасида: **“Фуқароларга, корхона, муассаса ва ташкилотларга юридик ёрдам бериш учун адвокатура фаолият кўрсатади”** дея қайд этилган. Демак, адвокатни фуқаролик ишлари бўйича тарафларнинг вакили сифатида иштирок этиши — бу фуқароларнинг малакали юридик ёрдам олиш соҳасидаги конституцион ҳуқуқларининг амалга оширилишидир.

Фуқаролик низоларини ҳал қилишда судда бевосита вакиллик қилиши мумкин бўлган шахс бу — адвокатдир. Фуқаролар ва ташкилотларга юридик ёрдам кўрсатиш асосий вазифаси бўлган ҳамда жамоат ташкилотининг аъзоси деб ҳисобланган адвокатлар ўз фаолиятининг кўп қисмини судда низолари ҳал қилинаётган шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга бағишлайди. Бундай ҳимоя уларни суд жараёнида вакил сифатида иштирок этиши билан амалга оширилади.

Фикримизча, вакиллик қилиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар ичида адвокатни вакил сифатида танлашнинг бир қатор ижобий томонлари мавжуд, чунки адвокат у нафақат мутахассис, ҳуқуқни яхши ва ҳар томонлама билувчи шахс, балки эркин фикрга эга бўлган, турли ҳуқуқий инстутларни илмий таҳлил қила оладиган ҳамда улардан кераклигини мижознинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга танлай оладиган малакали ҳуқуқшуносдир.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, адвокат фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилар экан, бу билан у инсон ва жамият учун катта аҳамиятга эга бўлган вазифани бажаради, қонун устуворлигини, уни жамиятнинг барча аъзолари томонидан бажарилишини амалга оширишда кўмаклашади.

Адвокатнинг биринчи инстанция судида иштирок этиши судга қонуний манфаатларни ҳимоя қилиш мақсадида мурожаат этган шахсларга уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилинишининг муҳим кафолатларидан бири ҳисобланади. Шунингдек, адвокатнинг процессда иштирок этиши судга иш бўйича қонуний ва асосли ҳал қилув қарори чиқарилиши ҳамда одил судловни амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Кузатишларимиз шундан далолат берадики, фуқаролик ишлари бўйича ишда иштирок этувчи адвокатларнинг фаоллиги жиноят ишларидаги иштирокига қараганда анча суст. Бунинг сабаби шундаки, фуқаролик процессида адвокат фақатгина вакил сифатида иштирок этиши мумкин. Бу борада фуқаролик ишларида уларга кенг йўл очиб берилиб, Фуқаролик-процессуал кодексида адвокатнинг фуқаролик процессида иштироки ва унинг процессуал ҳуқуқлари ва бурчлари бўйича тегишли моддалар киритилса, фуқаролик процессида адвокатнинг ролини янада ошириш мумкин бўларди.

Бизнингча, адвокатларнинг жамиятдаги ижтимоий мавқеини янада ошириш учун ФПКнинг тегишли моддаларига қуйидаги ўзгартиришлар киритилиши лозим. ФПКнинг 355-моддасида: **“Зарур ҳолларда тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахслар ишни кўриш вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилинадилар”**, деб таъкидланган. Ушбу моддада белгиланган тартиб назорат инстанцияси судида процесс иштирокчиларининг айримларини ҳисобига бошқа иштирокчиларнинг ҳуқуқлари чекланишига имконият туғдиради. Бу қоида процесс иштирокчиларининг бир тарафига суд жараёнида қатнашиб, илтимоснома, тушунтириш ва судни рад этиш ҳуқуқларини берса, иккинчи томон бундай ҳуқуқлардан фойдалана олмайди. Ушбу тартибга биноан зарур ҳолларда томонлар (тарафлар) ва иштирок этувчи шахсларни судга таклиф қилиш тегишли суднинг ёки суд мажлисида раислик қилувчининг ихтиёрига боғлиқ.

Иш судда назорат тартибида кўрилаётган экан, унда прокурорнинг иштироки зарурий шарт ҳисобланади. Бизнингча, адвокатни ҳам ушбу жараёнда бевосита иштирок этишига имкон бериш керак. Мазкур қоида ФПКда мустаҳкамлаб қўйилса, янада яхши бўларди.

Ривожланган демократик давлатларнинг адвокатура тўғрисидаги қонунларини ўрганиш ва адвокатнинг хулқ-атвори қонунчилик, одил судлов ҳамда адвокатура ҳақидаги умумий тасаввурни вужудга келтириш мақсадида **“Адвокатура тўғрисида”**ги қонуннинг 3-моддасига қуйидаги қоидани киритиш лозим, деб ҳисоблаймиз: “Қадр-қиммат ва ахлоққа тўғри келмайдиган хатти-ҳаракатларни содир этган, ўзини ножўя хатти-ҳаракатлари билан адвокатура обрўсига доғ туширaётган шахслар адвокатликка қабул қилинмайдилар. Маъмурий ёки интизомий жавобгарликка асос бўлувчи хатти-ҳаракатларни содир этган (ваколатларидан маҳрум қилинган, вазифасидан четлатилган) шахсларга адвокатлик фаолияти билан шуғулланишга йўл қўйилмайди”.

Комила НАСРЕТДИНОВА,
ТДЮИ ўқитувчиси

Гулчеҳра ТЎЛАГАНОВА,
ТДЮИ ўқитувчиси,
адвокат

Гумон қилинувчи, айбланувчи ва судланувчининг ҳимоя ҳуқуқини таъминлаш конституциявий қоида ҳисобланади. **“Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”**ги Қонуннинг 9-моддасида **“Ҳар ким ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун юридик ёрдам сўраб ўзи хоҳлаган ҳар қандай адвокатга мурожаат қилишга ҳақлидир.**

Ушлаб турилган шахсга, айбланувчи, судланувчи ва маҳкумга адвокат билан монеликсиз ва холи учрашиш ҳамда ундан маслаҳат олиш учун зарур шарт-шароит таъминланиши лозим”, дея таъкидланган.

Мамлакатимиз аҳолисининг ҳар юз минг кишисига 12 нафар адвокат тўғри келади. 1996 йилда ҳар юз минг кишига 7 нафар адвокат тўғри келарди.

Адвокатура тўғрисидаги ва жиноят-процессуал қонунчилигида фуқароларга юридик ёрдам кўрсатишни таъминлаш кафолатланган бўлиб, бу жараён адвакатура тизими ва адвокатлар орқали амалга оширилади. Етти йиллик адвокатлик тажрибамдан келиб чиқиб, шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, мамлакатимизда фуқароларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш борасидаги қонунларимиз узлуксиз такомиллаштирилиб борилмоқда. Жумладан, уларнинг мазмун-моҳияти фуқароларнинг қонуний манфаатларини ҳимоялаш, шахснинг шаъни, қадр-қиммати, обрў-эътиборини кўтаришга қаратилган. Лекин уларнинг амалий ижросида баъзан камчиликлар ҳам сезилиб қолади. Масалан, Жиноят-процессуал қонунчиликни олайлик. ЖПКда адвокатнинг процессуал жараёндаги ваколатлари белгилаб берилган бўлса-да, амалиётда баъзи ҳолларда адвокатлар ўз ваколатлари доирасида мустақил ҳаракат қила олмайдилар. Натижада эса ҳуқуқий ёрдам сўраб мурожаат қилган фуқароларда ҳимоячига нисбатан ишончсизлик пайдо бўлади.

Хўш, бу иллатнинг илдизи нимада? Буни адвокатнинг ўзига боғлиқ бўлган ва боғлиқ бўлмаган томонлари бор. Масаланинг адвокатга боғлиқ жиҳати шундаки, унда гарчи шахсни ҳимоя қилиш вазияти етарли бўлса-да, баъзан мақсадини тўла-тўкис бажара олмайди. Яъни унда зукколик, зеҳн, профессионал малака ва қатъият етишмагандек бўлади. Иккинчи ҳолат эса унинг ўзига алоқадор эмас. Гап шундаки, баъзан ҳимоячи суриштирув ва дастлабки тергов жараёнига жалб қилинмай қолган ҳоллар ҳам учраб туради. “Масала деярли ҳал бўлган”дан сўнггина у бу процессуал ҳаракат иштирокчисига айланади. Айтайлик, адвокат экспертиза ва тергов экспериментида, сўроқ пайтида қатнаша олмайди. Айрим ҳолларда адвокатнинг суриштирув ва тергов жараёнидаги иштироки суриштирувчи ҳамда терговчининг хоҳишига кўра амалга оширилади. Ҳолбуки, қонунда ҳимоячининг илтимоси билан экспертизани қайта ўтказиш мумкинлиги белгилаб қўйилган.

Борди-ю, айбланувчи ёки судланувчи қамоқда бўлса, адвокат у билан холи учрашиш учун ҳар гал терговчи ёки судьядан рухсат олиши талаб қилинади. Юқоридаги процессуал ҳолатларда қонун талаблари бузилмоқда. Биз ўзимизга боғлиқ бўлмаган ҳолатда сунъий равишда терговчи ёки судьянинг иродасига тобе бўлиб қолаяпмиз.

Масаланинг учинчи жиҳати фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражаси билан боғлиқ. Табиийки, ҳар қандай одам ҳам процессуал қонунчилик билан чуқур таниш бўлавермайди. Бу ҳам ўз навбатида суд жараёнини адолатли ҳал бўлишида таъсир ўтказиши мумкин.

Адвокат сифатида айтишим мумкинки, адвокатура тизими ҳали даврнинг юксак талаблари даражасида фаолият кўрсата олганича йўқ. Мисол тариқасида адвокат фаолиятини рағбатлантириш тизимини таҳлил қилиб кўрайлик. Адвокатлар малакасини ошириш, ўқитиш, уларнинг ихтисослашуви бозор муносабатлари қонуниятларига мос равишда йўлга қўйилиши лозим. Бозор кўникмалари ҳимоячилардан ҳар томонлама чуқур билим, профессионал малака ва шижоатли бўлишни талаб этмоқда. Шунга эришайликки, одамларнинг бизга бўлган ишончи сўнмасин, аксинча, кучайсин.

Саҳифани Ҳусан ИБРОҲИМОВ тайёрлади

Мулоҳаза учун мавзу

Каламимизни қадрлайлик

Ўтган йилнинг сўнгги икки ойида барча ҳамкасбларимиз қатори биз ҳам газетамиз обунаси билан шуғулландик. Ўз-ўзидан маълумки, обуна сабаб бир қанча вилоят ва туманларда сафарда бўлдик. Муштарийлар билан учрашдик. Газетамизга хайрихоҳ бўлган ўқувчиларимизнинг фикр-мулоҳазаларини эшитдик. Уларнинг эътиборли фикрларини ёндафтарларимизга қайд этиб қўйдик. Газетхонларимизнинг талаб ва таклифлари, албатта, йил давомида бизга ҳамроҳ бўлади, уларнинг талабларини имкон даражасида бажаришга ҳаракат қиламиз. Лекин ҳозир айтмоқчи бўлган гапимиз бу ҳақда эмас. Сафар давомида бизнинг дилимизни оғритган баъзи бир нохуш гап-сўзларни ҳам эшитдикки, бугун айни шу мавзуда фикр юритиш ниятидамиз.

Сафар давомида аввалдан таниш бўлган туман раҳбарларидан бири шундай деб қолди: "Тўғрисини айтганда, кейинги пайтларда газеталар жуда кўпайиб кетди. Кўпайгани яхшику-я, лекин уларнинг жойлардаги мухбирлари ҳам шу даражада кўпайиб кетдики, ҳар куни ҳеч бўлмаганда битта газетанинг мухбири келади. Ҳар ҳолда, мухбир келгандан кейин унинг ёнига бирор вакил ажратиб бериш керак. Қайси соҳа билан қизиқса, материалларни тайёрлаб бериш лозим. Биз-ку, мухбирлар талаб қилган материалларни имкон даражасида тайёрлаб берамиз. Лекин ўша келган мухбирларнинг ўнтасидан биттаси мақола ёзса- ёзади, бўлмаса — йўқ. Бекорга бир ходимимиз бир-икки кун вақтини келган журналист учун сарфлагани қолади..."

Мана шу фикрдан сўнг биз қаерда бўлмайлик, жойлардаги мухбирлар фаолияти билан қизиқдик. Дарҳақиқат, ўша танишимиз тўғри айтган экан. Бир газетанинг бир вилоятда икки-уч нафар мухбири бор. Энг ачинарлиси, уларнинг кўпчилиги журналист эмас. Ҳа, шундай: Буни соддароқ тилда айтадиган бўлсак, улар ҳали у раҳбарнинг олдида, ҳали бу раҳбарнинг олдида юрадиган, ўз фойдаси учун ишлайдиган "тадбиркорлар". Сўзимиз журналистиканинг нонини еб юрган фидойи ҳамкасбларимизга малол келмасин! Биз вилоятларда фаолият кўрсатаётган кўплаб жонкуяр ҳамкасбларимизни яхши биламиз. Уларнинг сермашаққат меҳнатини қадрлаймиз. Улар ёзаётган мақолалар қандай машаққатлар эвазига дунёга келаётганини ҳам яхши биламиз. Чунки ўзинг яшаб турган ҳудуд ҳақида танқидий мақола ёзишнинг ўзи бўлмайди. Бирёғи ўзбекчилик бўлса, бир ёғи кўз-кўзга тушади, деган истиҳола... Қолаверса, ҳамма раҳбарлар ҳам танқидий чиқишларни тўғри қабул қилавермайди. Шунга қарамай вилоятларда фаолият кўрсатаётган ҳамкасбларимиз ўз ҳудудларида юз бераётган қонунбузилишлар ёки муаммолар ҳақида кунда бўлмаса, кунора бонг уриб туришибди. Бунинг учун уларга ҳар қанча ташаккур айтсак арзийди. Лекин афсуски, уларнинг орасида ҳам шолига тушган курмакдек баъзи кимсалар пайдо бўлаяптики, бу вилоятларда марказий газеталаримиз номидан фаолият кўрсатаётган фидойи ҳамкасбларимиз шаънига ҳам, қолаверса, билиб-билмасдан бундай "тадбиркор"ларни ишга қабул қилган таҳририятлар шаънига ҳам доғ бўлиб тушмоқда. Бизни маъзур тутингку, бу ҳолни бошқача изоҳлаб бўлмайди.

Ушбу мақоламизда атайлаб бизга маълумот берган маҳаллий раҳбарлар ва улар номини тилга олган "мухбир"ларнинг исм-шарифини келтирмаяпмиз. Чунки уларнинг "айб"лари исботланмаган. Қонун бўйича биз кимнидир "учар"ликда айблашга ҳақли эмасмиз.

> ***Журналист деганда, халқимиз кўз ўнгида элу юрт қувонч ва ташвишларига шерик, доимо янгиликлар изидан юрувчи беҳаловат инсон намоён бўлади. Шу боис, одамлар матбуотга, радио ва телевидениега катта умид билан қарайдилар, кўнгилларини очадилар, уларни ҳаётда энг зарур, энг содиқ дўст — ҳамроҳ сифатида қадрлайдилар.***
>
> **Ислом КАРИМОВ**

Энди танишимиз сўзлаб берган воқеанинг давомини эшитинг: "... Бир куни ҳузуримга келган киши ўзини "Инсон ва қонун"нинг мухбириман, деб таништирди. У ёқ-буёқдан суҳбатлашдик. Гурунгимизда газета ва унда чоп этилаётган мақолалар ҳам тилга олинди. Хуллас, мухбир мендан мақола ёзиш учун баъзи маълумотларни сўради. Ҳамма айтганларини тайёрлаб бердим. Бу орада вақт тушликка яқинлашиб қолган эди. Ўзбекчиликда "меҳмон атойи худо", деган бир гап бор. Мухбирни тушликка таклиф этдим... Хайрлашиш олдидан у "ёрилди": "Шу десангиз, бирор тонна кунжара керак эди. Бир оғиз қўнғироқ қилиб қўйсангиз..." Мен меҳмонга тушунтиришга ҳаракат қилдим: "Сиз айтган корхона менга қарашли эмас. Қолаверса, ҳар бир ҳаракатнинг қонун асосида бўлгани яхши. Сиз ўша корхонага боринг. Раҳбарига расмий мурожаат қилинг. Агар у қонунсизликка йўл қўядиган бўлса..." Менинг бу гапларим унга ёқмади. Буни хайрлашиш оҳангидан ҳам сездим. Албатта, у бир кун тушликкача овора қилиб, материал олган мақола ҳам газета юзини кўрмади..."

Ушбу суҳбатдан кейин биз "мухбиримиз"ни қидиришга тушдик. Тўғриси, танишимиз тилга олган исм-шарифдаги мухбир таҳририятимизда ишламаслиги бизга аён бўлса-да, у айтган манзил бўйича сохта мухбирни суриштирдик. Худди ўйлаганимиздек, "у киши" топилмади...

Демак, кимдир газетанинг номини сотиб, ундан ўз манфаати йўлида фойдаланишга ҳаракат қилган. Афсуски, бундай ҳолат бугун бир жойда ёки бир мартагина юз бераётгани йўқ. Ҳали у жойдан, ҳали бу жойдан турли туман миш-миш гаплар қулоққа чалинаяпти: "фалон газетанинг мухбири, фалон жойда, фалончидан олганмиш ёки таъмагирлик қилганмиш"... Тўғрисини айтиш керак, журналистиканинг нони қаттиқ. Уни ҳар ким эплаб еявермайди. Бекорга бу соҳа вакилларининг меҳнати кончиларнинг меҳнати билан тенглаштирилмаган. Чунки айтадиган ҳар бир гапи, ёзадиган ҳар бир жумласи учун журналист халқ олдида жавоб беради. Сўзнинг қудратини ҳис қилмаган одам ҳеч қачон журналист деган шарафли номга муносиб бўла олмайди. Шундай экан, қаерлардандир журналистларимиз орасига суқилиб кириб олиб, уларнинг обрўларини тўкаётган "сохта мухбир"ларга қарши жиддийроқ чоралар кўриш пайти келмадимикан? Умуман, мухбирликка қабул қилинаётган журналистнинг фақат олий маълумоти борлиги ҳақидаги дипломи эмас, унинг инсон сифатида кимлигини синаб, суриштириб, ундан кейин ишга қабул қилинса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бир воқеа сира ёдимдан чиқмайди. Бундан ўн беш йил муқаддам, ҳозирги "Туркистон" газетасига ишга киришим учун роппа-роса тўққиз ой синов муддатини ўтаган эдим. Кейинги пайтларда таҳририятларга ишга келаётган ёш ҳамкасбларимиз ўзлари учун синов муддати белгилашларини истамайди ёки таҳририятларимиз журналист кадрлар камлиги туфайли синаб-нетиб ўтирмасдан ишга олаверади. Ана шунинг натижасида журналистикани шарафли касб эмас, балки тирикчилик манбаига айлантириб олаётган сохта мухбирлар орамизда пайдо бўлиб қолаётганга ўхшайди.

Шу ўринда кишини яна бир масала ўйлантириб қўяди. Хўш, қай бир ташкилотга, қайсидир бир таҳририятнинг мухбири ташриф буюрди дейлик. Биринчидан, унинг қўлида ўзи фаолият кўрсатаётган таҳририятнинг гувоҳномаси бўлиши шарт. Иккинчидан, бирор вилоят ёки туманга борган мухбирнинг қўлида, албатта, сафар гувоҳномаси бўлиши кераклигини ҳам ҳар биримиз билишимиз керак. Мухбирнинг шахсини кўрсатувчи гувоҳнома ва сафар гувоҳномасини кўриш мумкин-ку! Ўзимнинг ўн беш йиллик журналистик фаолиятимдан аниқ биламанки, камдан-кам ҳоллардагина борган жойимизда ҳужжат сўрашади. Албатта, бу ҳолатни ҳам тўғри тушуниш керак. Бу халқимизнинг журналистикага нисбатан, журналистларга нисбатан ишончидан далолат. Мана шундай ишонч учун биз ҳамюртларимизга ҳар қанча миннатдорчилик билдирсак арзийди. Лекин орамизда мана шу муқаддас ишонч туйғусини оёқости қилиб, касбдошлар юзини ерга қаратишга қодир устамонлар пайдо бўлган экан, биз юртдошларимизнинг ҳурматини суиистеъмол қилмаслигимиз, демак-ки, борган жойимизда сўрашмаса ҳам журналистлигимизни далилловчи ҳужжатларимизни кўрсатишимиз лозим. Ана шундагина ҳар хил сохта журналистларнинг фаолиятларига барҳам беришга ҳисса қўшган бўлардик.

Сўзимнинг сўнггида яна таъкидлаб ўтишни истар эдим. Биродарлар, ҳамкасблар, элимизнинг журналистларга бўлган ишончи, эътиқодига путур етмасин! Бунинг учун номимизни, шаънимизни сотаётганларга қарши ўзимиз қўлни қўлга бериб курашайлик.

Ислом ҲАМРО,
"Инсон ва қонун"нинг мухбири

Оталар дейдики:

Умр бизга уни сўнгги дақиқаларига қадар мардона ҳимоя қилиш шарти билан берилган.

* * *

Шерга панжа билан, қиличга мушт билан чиқиш донишмандлар ишидан эмас.

* * *

Заиф агар кучли билан муқовамат қилса, ўз ҳалокати учун душманга ёрдам берган бўлади.

* * *

Кимки дўстларининг душманлари билан сулҳ қилса, дўстларига озор берган бўлади.

* * *

Сирни пинҳон этмоқчи бўлсанг, бировга ишониб айтма. Чунки сенга ўзингдан бошқа жонкуяррoқ кимса йўқ.

* * *

Дўстларнинг дўстлигига тўла ишонч бўлмагач, душманларнинг хушомадига на ишонч.

САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ ИШТИХОН ТУМАНИ

"МИТАН ПАХТА ЗАВОДИ"

ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ЖАМОАСИ

серқуёш юртимиз посбонларини ва барча-барчангизни Ватан ҳимоячилари куни билан самимий қутлайди. Осмонимиз ҳамиша мусаффо бўлсин!

Ёзма қонунчилик дояси

Тарих тилга кирганда

Одат ҳуқуқи барча давлатлар қонунчилигида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, шу давлатнинг урф-одатлари, расм-русумларини ўзида мужассамлаштиради. Қадимдан бирор давлат, халқ ёки маълум бир жойнинг ёзиб қўйилмаган, оғиздан-оғизга, авлоддан-авлодга ўтиб келган расм-русумлари ва тартибларидан келиб чиқадиган, ижтимоий муносабатларини тартибга соладиган қоидалар тўплами одат ҳуқуқи дея таърифланиб келади.

Қадимги хорижий давлатлар тизимида мавжуд бўлган одат ҳуқуқлари ҳақида фикр юритадиган бўлсак, Вавилон (Бобил) давлатида ҳуқуқнинг энг қадимги манбаи одат ҳуқуқи ҳисобланган ва унга асосан бу ердаги халқ ҳамда қабилалар ҳаётида асрлар давомида шаклланиб, авлоддан-авлодга анъана сифатида ўтиб келган. Шу бирлан бирга ўша давлат ижтимоий ҳаётининг турли соҳаларини тартибга солиб туришда ҳам одат ҳуқуқидан фойдаланилган.

Қадимги Ҳиндистон давлати сиёсатида ҳам одат ҳуқуқи муҳим ўринда туради. Бу ҳуқуқ эрамизгача 1 мингинчи йилликнинг охирида тўпланган. Одат ҳуқуқлари тўплами дхармашастра ҳисобланган. Бу тўпламда Ҳиндистондаги Варна тузуми ўз ифодасини топган. XV асрда ҳам худди шундай тўплам вужудга келган бўлиб, бу Апастанба деб номланади. Шуни таъкидлаб ўтиш лозимки, қадимги Ҳиндистонда фуқаролик, жиноят ҳуқуқлари, давлат қурилишига оид одат ҳуқуқлари мавжуд бўлган. Ушбу ҳуқуқлардан милоддан аввалги II аср ва милоднинг II асрида вужудга келган 12 та боб, 2685 та моддадан иборат бўлган Ману қонунлар тўпламини яратишда фойдаланилган.

Чин давлатининг ҳам энг қадимги ҳуқуқ манбаларидан бири одат ҳуқуқларидир ва бу ҳуқуқ ёзма қонунларни яратишда муҳим манба бўлиб ҳисобланади. Яъни милоддан аввалги X асрда Чжоу давлатидаги 3000 та моддадан иборат бўлган қонунномада ҳам одат ҳуқуқи меъёрлари мустаҳкамланган. Шуниси қизиқарлики, бу ҳуқуқлар Хитой давлатида кўпроқ ер муносабатларини тартибга солиб турган.

Одат ҳуқуқлари қадимги Спарта давлатидаги ҳуқуқ манбаларидан энг қадимгиси ҳисобланади. Бу ҳуқуқ илотларнинг ҳуқуқсизлиги ва спартиатларнинг имтиёзларини мустаҳкамлаган.

Афина давлатида ҳам биринчи ёзма қонунчилик вужудга келгунча ҳуқуқ манбаи одат ҳуқуқи ҳисобланган. Бу ҳуқуқларга асосан ижтимоий муносабатларнинг турли соҳаларида кенг фойдаланилган. Жумладан, давлат жиноят қонунчилигида "қонли қасос" мавжуд бўлиб, бу Афина давлатининг урф-одатлари, анъаналари, расм-русумларига таянган ҳолда олиб борилган.

Рим давлатидаги "XII жадвал қонунлари"нинг манбаларидан бири одат ҳуқуқлари ҳисобланиб, у қонун амалда мазкур ҳуқуқнинг ёзма шаклидан иборатдир. Масалан, қарздор ўз қарзини тўлай олмаса ёки шу қарз учун бирор нарсани гаровга қўя олмаса, унда кредитор уни чет элга сотиб юбориши ёки ўлдириши мумкин. Бу ҳуқуққа кўра қарздорга қарзни тўлаш учун 30 имтиёзли кун берилади. Шу муддатда у қарзни тўлай олмаса, қарздор судга олиб келинган. Суднинг қарорини қарздор бажармаса, унда кредитор уни уйига олиб кетиб, 15 фунт оғирлигидаги ғулни унинг бўйнига солган. Агарда улар келиша олмасалар, қарздор 60 кунгача кредиторникида сақланган. Шу кунлар ичида у уч бозор куни бозорга келтирилган ва учинчи мартасида уни ё чет элга сотиб юборилган ёки қатл этилган ("XII жадвал қонунлари"нинг III жадвали).

Қадимги хорижий феодал давлатларининг ривожланишида ҳам одат ҳуқуқлари муҳим аҳамиятга эга бўлган. Жумладан, франклар давлатининг Саксонлар правдаси ҳамда Сапик правдаси (V-VI асрларда вужудга келган) франк қабилалари ижтимоий ва давлат тузумини белгилайдиган муҳим манбалардан бўлиб, правдалар Гаппия ҳудудида ўрнашиб олган ҳамда ўз қиролликларини ташкил қилган франкларнинг оғиздан-оғизга ўтиб юрган одат ҳуқуқларининг ёзма нусхаси одат ҳуқуқларининг процессуал нормалар тўплами деб ҳам юритилади.

Англия феодал ҳуқуқида ҳам одат ҳуқуқлари ўзига хос ўринда туради. Англо-саксон даврида ҳуқуқнинг етакчи манбаи одат ҳуқуқлари уларнинг тўпламлари — правдалар етакчи ўрин тутган. Буларга эса Этельберт, Инэ правдалари кирган. Инэ правдаси 690-йилларда вужудга келган бўлиб, черков ва одат ҳуқуқларининг ёзма ифодасидир. Бу қоидалар қуллар ва деҳқонларнинг қаршилигини бостириш ҳамда мулкдор синфларнинг ҳукмронлигини таъминлашга қаратилган эди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, одат ҳуқуқлари ўз навбатида барча давлатлар ёзма қонунчилигининг вужудга келишига замин яратиб берган.

Саломат НИЁЗОВА

Улар кўчада учраб қолишди:

— Қалай, Эргашвой, кейинги пайтларда кўринмай қолдинг? Тирикчилик тузук ўтаяптими? Чўнтак қалай, чўнтак? — дея қуюқ сўрашган бўлди Умид Турсунов ўз ҳамтовоғи Эргаш Валиев билан.

— Ҳа, энди юрибмиз-да, жўражон. Наридан-бери дегандай. Чўнтакнинг астари чиққан. Бир тийин ҳам йўқ, — жавоб қилди Эргаш.

— Бўлди, бўлди. Буёғини менга қўйиб бер. Агар, хўп десанг, шу оқшом бир ишни бажарамиз-да, ана эртаси чўнтагинг пулга тўлади, — дея қармоқ ташлаб, шериклик қилишга имо этди Умид.

— Қанақа иш? Қўлим пул кўрадиган бўлса, гап йўқ. Очиқчасига айтавер.

— Мард боласан. Хўп десанг, шу оқшом бизнинг поччаникига бир "шўнғиб" чиқсак. Унинг наслли сигири бор. Бузоқчаси билан...

— Тушундим. Розиман...

Оқшом чоғи режалаштирилган бу ўғирлик тун ярмида амалга ошириладиган бўлди. Тун ярмидан ўтгач, "Намуна" ширкат хўжалигининг 6-бригадасида истиқомат қилувчи Турсун Ҳожиевнинг хонадонига келишди. Атрофдан кўз-қулоқ бўлишгач:

— Эргаш, сен кўчада пойлаб тур. Агар бирон бир хатар пайдо бўлса, хабар қиласан. Ичкарини ўзим эплаб чиқаман, — деди шивирлаб Умид.

Ўғри кирган жойини эмас, қочар жойини кўзлаб иш тутади. Улар ўғирлик сигирни бузоғи билан етаклаганича Ангор бозори қайдасан, дея кўршапалакдек ўзларини зулмат ичига уришди. Йўлнинг Жарқўрғон айрилишига келишгач:

— Эргаш, молларни мен ушлаб тураман. Сен бир тарвуз олиб чиқ, ичим ёниб кетаяпти, — деди Умид Турсунов.

...Мол эгаси эрталаб сигирга емиш солгани ҳовлига чиқди. Не кўз билан кўрсинки, кеча боғлиқ турган сигир арқони ва бузоғи билан йўқ бўлибди. "Арқонни-ку маҳкам боғлаган эдим. Сигир ечилса ҳам бузоғи ечилмасди", дея ўйлади Турсун Ҳожиев. Мол ўғирланганлигига ишонч ҳосил қилиб, йўлга чиқди. Бир вақт қараса, чуқурликда ёш йигит сигири ва бузоғини ушлаб турибди. Молини таниган Турсун ака шу орадаги ички ишлар ходимларини бошлаб келди ва ўғрининг бири жойида ушланди. Ўғри ўғри эмас, қўлидан ушлаган ўғри, дейишади.

Тарвуз қўлтиқлаб келаётган Эргаш эса ўз шеригини ички ишлар ходимлари орасида турганлигини узоқдан кўриши билан жуфтакни ростлади. Аммо қочиб қаёққа ҳам борарди. Ҳамтовоғи аллақачон унинг исмини айтиб қўйган эди...

Хўш, бу мол ўғрилари аслида ким? Эргаш Валиев эндигина 25 ёшни қаршилаган. Термиз туман "Намуна" ширкат хўжалигида истиқомат қилади. Унинг шериги Умид Турсунов ҳам шу ширкат ҳудудида яшайди. Эндигина 18 ёшни қаршилаган йигит.

Дастлабки терговъ жараёнида бу йигитлар бир неча бор мол ўғирлаганликлари, уни сотиш эвазига келган текин пул билан кун кечирганлиги маълум бўлди. Энг қизиғи, ўғирланиб, пулланган моллар уларнинг яқин қариндошлари ва ҳамқишлоқлариники экани маълум бўлди. Жумладан, Умид Турсунов ўтган йилнинг октябр ойида ўз аммаси бўлмиш Ханифа опа Диёрова ҳовлисидаги молхонадан 98 минг сўмлик қўй-қўзиларни ўғирлаб кетиб, уларни мол бозорда сотиб юборган.

Ҳар иккала ҳамтовоқлар ўтган йилнинг ёз ойларида "Дўстлик" жамоа хўжалигидаги буғдойдан бўшаган майдонда боғлоқлик турган бошқа бир фуқарога тегишли қорамолни ўғирлаб, уни Ангор бозорида 120 минг сўмга сотиб юборишган.

Ўғри ўғирлаб қочар, охири бориб қўлга тушар, дейишади. Яқинда бўлиб ўтган суд ҳукмига кўра ҳар иккала шерик ўғрилар узоқ муддатга озодликдан маҳрум қилинди. Аммо масаланинг яна бир томонлари бор. Улар-ку, ўз қилмишлари учун тегишли жазони олишди. Лекин ёш йигитларнинг кечаси билан санғиб юришидан наҳотки, ота-оналар бехабар бўлишса? Камбағалнинг моли кўз олдида туради, дейишади. Ўз фарзандларининг туни билан уйга қайтмаслик сабаблари нега ота-оналар томонидан тергалмади экан, деган хаёллар гирдобида қоласан, киши. Балки вақтида ўз фарзандларининг саёқ юришлари суриштирилиб турилганда, бундай ўғирлик содир этилмас, ноқобил фарзандлар сал бўлса ҳам инсофга келармиди? Ўшанда кимдир ўз молининг йўқолганидан озор чекмаган, ноқобил фарзанд ўғирлик қилмаган, ота-она ҳам бошини ҳамқишлоқлари орасида хам қилмаган бўлармиди... Қилма — топарсан, деб бежиз айтишмаган экан.

Икромжон ШАЙМАНОВ,
жиноий ишлар бўйича Термиз туман суди раиси

Келинг, кулишайлик

Онам эрга тегмаган...

— Сиз қонуний никоҳдан туғилганмисиз?
— Ҳа, ярим қонуний.
— Ярим қонуний? Буни қандай тушунмоқ керак?
— Отам уйланган, онам эса эрга тегмаган.

Қачон уйланай?

Бир одам ошнасига маслаҳат бераяпти.
— Феврал ойида уйланма, март ойида уйлан.
— Нима фарқи бор?
— Бир ой ютасан.

Иложини топмадим!

— Хоним, уялмайсизми? Ўзим кўрдим, анави француз сизни хилватда бир неча марта ўпди.
— Рад қилишнинг иложи йўқ эди, афандим. Мен француз тилини билмайман.

"ОКУЛИСТ" ХУСУСИЙ ШИФОХОНАСИ

Одамнинг кўриш қобилиятини ошириш учун замонавий тиббий ускуналарда ташҳис қўяди ва барча кўз касалликларини С.Н.ФЁДОРОВ номидаги кўз микрохирургияси институти усуллари билан даволайди.

Шифохона манзили: Чилонзор тумани, 12-квартал, 17-уй, 3-хона.
Телефон: 76-89-89

у туфайли бир киши қулоғидан ажралди

Ичкилик касофати туфайли бир маҳаллада яшаб, бир ҳаводан нафас олаётган қўни-қўшнилар ўртасига бир умрлик совуқчилик тушди. Бирининг лаби тиртиқ бўлди, бири чап қулоғидан айрилди. Бир қулоқсиз қолган одам ҳар куни, ҳар соатда бу мудҳиш воқеани эслаб турмайдими?!

Ғофуржон Маҳкамов қилмишига яраша жазосини олди. Лекин бир нарса кишини ўйлантиради. Бир маҳаллада яшовчи Ғофиржон Маҳкамов, Ҳасанбой Абдуллаевлар билан бирга қўшнилар Абдумалик Усмонов, Жамолиддин Мамадалиев, Қобилжон Исломовлар ҳам бирга винохўрлик қилишган. Лекин уларни ажратиб, тинчлантириб қўйишга "ҳафсала"лари етмаган. Бир марта номига ажратиб қўйишган бўлгану кейин уйларига қараб жуфтакни ростлашган. Қаранг, инсон ичкилик туфайли одамлик қиёфасини йўқотиб, итга айланган. Мана, ичкилик касофати, оқибати. Бўлмаса, бола-чақали, эсли-ҳушли одамлар ақлини йўқотиб, яқин қўшнилар бир-бирига тиш қайрармиди?! Энди ичкилик туфайли мастлик оқибатида қўни-қўшнилар ўртасида дарз кетган оқибат, синган кўнгил шишаси тикланармикин?!

Избоскан туманидаги Янгичек маҳалласида яшовчи қўни-қўшнилар — Ғофуржон ва Ҳасанбойлар ўзаро жанжаллашиб қолишди.

Нима эмиш, Ҳасанбой Ғофуржоннинг зовур бўйида қўй боқиб юрган болаларини "қўйларингни бу ерда боқма", деб сўкибди. Тортишув узоқ давом этмади. Қўшнилар ҳовурдан тушишиб, биргаликда яна бир-икки қўшнини чақиришиб, дўкондан вино олиб келиб, улфатчиликни бошлаб юборишди. Қўшничилик-да — жанжал ҳам ўзлариники, улфатчилик ҳам.

Аммо мусаллас тўла пиёлалар кетма-кет айланавергач, бошлар қизиб, кўзлар сузилди. Қўшниларнинг кайфи ошиб, яна жанжални бошлашди. Униси у ёққа тортди, буниси буёққа... Улфатчилик муштлашувга айланди. Улар билан бирга ўтирган маҳалладошлар зўрға икковини ажратиб қўйишди. Шунинг устига жанжалдан хабар топган Ҳасанбойнинг укаси Акмалжон етиб келди.

— Сен нега менинг акамга осиляпсан? — деб Ғофиржоннинг кўкрагига қараб тепди. Сўнг бўғиб олиб ура бошлади. Ҳамқишлоқлар уларни базўр ажратиб қўйишиб, уй-уйларига тарқалишди.

Лекин қўшнилар кириб кетишгач ҳам жанжал тўхтамади, муштлашув давом этди. Икки ака-уканинг ўртасида қолган Ғофиржон кетма-кет тушган мушт, тепкилар зарби жонидан ўтдими, қутириб кетди. Аввал Ҳасанбойни ушлаб олиб, юзидан, пастки лабидан тишлаб олди. Кейин эса унинг укаси Акмалжонни ушлаб олиб, қулоғини тишлаб, шартта узиб олди. Ака-укаларнинг бири лаби-ю юзини, бири эса қулоғини чангаллаганча дод солишиб, маҳаллани бошига кўтаришди...

Илҳомжо ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун"нинг мухбири

"Инсон ва қонун" газетаси жамоаси таҳририят ходими Озода Бекмуродовага онаси *Улдоной БЕКМУРОДОВА* вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

1996 йилнинг январидан нашр этилади
ИНСОН ва ҚОНУН
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир Шодиқул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ
Ғайбулло РАҲИМОВ
Шухрат РЎЗИНАЗАРОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ
Абдил ТЎХТАШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
Шуҳрат ФАЙЗИЕВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Ҳусан ИБРОҲИМОВ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Ислом ҲАМРО
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Миршоҳид МИРҲАМИДОВ

Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-3143. Тиражи-10.000.
Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди - 20.00

Навбатчи: Т. ҲАСАНБОЕВ
Компьютерда оригинал макет "Инсон ва қонун" газетасининг ўзида тайёрланди:
Компьютер операторй: М. ДЎСТОВА

МАНЗИЛИМИЗ:
700047, Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 132-14-18 (умумий бўлим), 133-70-65

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.